ਗਣਿਤ ਦੀ ਦੁਨੀਆ

(ਤੀਜੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਲਈ)

ਸਰਵ ਸਿੱਖਿਆ ਅਭਿਆਨ

ਪੜ੍ਹੋ ਸਾਰੇ ਵਧੋ ਸਾਰੇ

ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਭਲਾਈ ਵਿਭਾਗ, ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਸਾਂਝਾ ਉਪਰਾਲਾ

ਪੰਜਾਬ ਸਕੂਲ ਸਿੱਖਿਆ ਬੋਰਡ

ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਾ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨਗਰ

© ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ

ਪਹਿਲਾ ਐਡੀਸ਼ਨ : 2018 .... 1,14,117 ਕਾਪੀਆਂ
ਰੀਵਾਈਜ਼ਡ ਐਡੀਸ਼ਨ : 2019 .... 1,90,000 ਕਾਪੀਆਂ

All rights, including those of translation, reproduction
and annotation etc., are reserved by the
Punjab Government

ਸੰਯੋਜਕ : **ਪ੍ਰਿਤਪਾਲ ਸਿੰਘ ਕਥੂਰੀਆ**
ਵਿਸ਼ਾ ਮਾਹਿਰ, ਪੰਜਾਬ ਸਕੂਲ ਸਿੱਖਿਆ ਬੋਰਡ

ਚਿੱਤਰਕਾਰ : **ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਢਿੱਲੋਂ**
ਚੀਫ ਆਰਟਿਸਟ, ਪੰਜਾਬ ਸਕੂਲ ਸਿੱਖਿਆ ਬੋਰਡ

ਚੇਤਾਵਨੀ

1. ਕੋਈ ਵੀ ਏਜੰਸੀ-ਹੋਲਡਰ ਵਾਧੂ ਪੈਸੇ ਵਸੂਲਣ ਦੇ ਮੰਤਵ ਨਾਲ ਪਾਠ-ਪੁਸਤਕਾਂ 'ਤੇ ਜਿਲਦ-ਸਾਜੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। (ਏਜੰਸੀ-ਹੋਲਡਰਾਂ ਨਾਲ ਹੋਏ ਸਮਝੌਤੇ ਦੀ ਧਾਰਾ ਨੰ. 7 ਅਨੁਸਾਰ)
2. ਪੰਜਾਬ ਸਕੂਲ ਸਿੱਖਿਆ ਬੋਰਡ ਦੁਆਰਾ ਛਪਾਈਆਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਪਾਠ-ਪੁਸਤਕਾਂ ਦੇ ਜਾਅਲੀ ਨਕਲੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨਾਂ (ਪਾਠ-ਪੁਸਤਕਾਂ) ਦੀ ਛਪਾਈ, ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਸਟਾਕ ਕਰਨਾ, ਜਮ੍ਹਾਂਖੋਰੀ ਜਾਂ ਵਿਕਰੀ ਆਦਿ ਕਰਨਾ ਭਾਰਤੀ ਦੰਡ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੇ ਅੰਤਰਗਤ ਫ਼ੌਜਦਾਰੀ ਜੁਰਮ ਹੈ। (ਪੰਜਾਬ ਸਕੂਲ ਸਿੱਖਿਆ ਬੋਰਡ ਦੀਆਂ ਪਾਠ ਪੁਸਤਕਾਂ ਬੋਰਡ ਦੇ 'ਵਾਟਰਮਾਰਕ' ਵਾਲੇ ਕਾਗਜ਼ ਉਪਰ ਹੀ ਛਪਵਾਈਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ)

ਸਰਵ ਸਿੱਖਿਆ ਅਭਿਆਨ
ਪੜ੍ਹੋ ਸਾਰੇ ਵਧੋ ਸਾਰੇ
ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਭਲਾਈ ਵਿਭਾਗ, ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਸਾਂਝਾ ਉਪਰਾਲਾ

ਇਹ ਪੁਸਤਕ ਵਿਕਰੀ ਲਈ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਸਕੱਤਰ, ਪੰਜਾਬ ਸਕੂਲ ਸਿੱਖਿਆ ਬੋਰਡ, ਵਿੱਦਿਆ ਭਵਨ, ਫੇਜ਼-8 ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਾ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨਗਰ-160062 ਰਾਹੀਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਅਤੇ ਐਸ. ਦਿਨੇਸ਼ ਐਂਡ ਕੰਪਨੀ, ਰਾਮ ਬਾਗ, ਟਰਾਂਸਪੋਰਟ ਨਗਰ, ਜਲੰਧਰ ਦੁਆਰਾ ਛਾਪੀ ਗਈ।

ਮੁੱਖ-ਬੰਧ

ਪੰਜਾਬ ਸਕੂਲ ਸਿੱਖਿਆ ਬੋਰਡ ਆਪਣੀ ਸਥਾਪਨਾ ਤੋਂ ਹੀ ਸਕੂਲ ਪੱਧਰ ਦੇ ਪਾਠਕ੍ਰਮ ਬਣਾਉਣ, ਰਾਸ਼ਟਰ ਅਤੇ ਰਾਜ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਬਦਲਦੀਆਂ ਵਿੱਦਿਅਕ ਲੋੜਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਪਾਠ ਕ੍ਰਮ ਨੂੰ ਨਵਿਆਉਣ ਅਤੇ ਉਸ ਅਨੁਸਾਰ ਪਾਠ-ਪੁਸਤਕਾਂ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਲਈ ਯਤਨਸ਼ੀਲ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਹੱਥਲੀ ਪੁਸਤਕ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਵਰਕਸ਼ਾਪਾਂ ਲਗਾ ਕੇ ਖੇਤਰੀ ਮਾਹਿਰਾਂ ਵੱਲੋਂ NCF-2005 ਅਤੇ PCF-2013 ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਕਿਰਿਆਵਾਂ ਅਤੇ ਚਿੱਤਰਾਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਇਸ ਪਾਠ-ਪੁਸਤਕ ਨੂੰ ਰੋਚਕ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਪੂਰਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਪੁਸਤਕ ਬੋਰਡ, SCERT ਦੇ ਮਾਹਿਰਾਂ ਅਤੇ ਖੇਤਰ ਦੇ ਤਜ਼ਰਬੇਕਾਰ ਅਧਿਆਪਕਾਂ/ਮਾਹਿਰਾਂ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਲ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਬੋਰਡ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਭ ਦਾ ਧੰਨਵਾਦੀ ਹੈ।

ਲੇਖਕਾਂ ਵੱਲੋਂ ਇਹ ਪੂਰੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਦੀ ਰੂਪ-ਰੇਖਾ ਤੀਜੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੇ ਮਾਨਸਿਕ ਪੱਧਰ ਮੁਤਾਬਿਕ ਹੀ ਹੋਵੇ। ਪੁਸਤਕ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੀ ਵਿਸ਼ਾ-ਸਮੱਗਰੀ ਅਤੇ ਉਦਾਹਰਨਾਂ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਦੇ ਵਾਤਾਵਰਨ ਅਤੇ ਉਸ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਪ੍ਰਸਥਿਤੀਆਂ ਮੁਤਾਬਿਕ ਹੀ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਹਰੇਕ ਪਾਠ ਵਿੱਚ ਕਈ ਕਿਰਿਆਵਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਸਥਾਨਕ ਸਾਧਨਾਂ ਅਤੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਦੀ ਜੀਵਨ ਸ਼ੈਲੀ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹ ਕਿਰਿਆਵਾਂ ਬਦਲੀਆਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ।

ਆਸ ਹੈ ਕਿ ਗਣਿਤ ਵਿਸ਼ੇ ਦੀ ਇਹ ਪਾਠ-ਪੁਸਤਕ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਲਈ ਰੋਚਕ ਅਤੇ ਲਾਹੇਵੰਦ ਸਿੱਧ ਹੋਵੇਗੀ। ਪੁਸਤਕ ਨੂੰ ਹੋਰ ਚੰਗੇਰਾ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚੋਂ ਆਏ ਸੁਝਾਵਾਂ ਨੂੰ ਬੋਰਡ ਆਦਰ ਸਹਿਤ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰੇਗਾ।

ਚੇਅਰਮੈਨ

ਪੰਜਾਬ ਸਕੂਲ ਸਿੱਖਿਆ ਬੋਰਡ

ਪਾਠ-ਪੁਸਤਕ ਨਿਰਮਾਣ ਕਮੇਟੀ

ਲੇਖਕ

- ਗੁਰਿੰਦਰ ਕੌਰ, ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਅਧਿਆਪਿਕਾ, ਸਰਕਾਰੀ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲ ਝਿਊਰਹੇੜੀ, ਐੱਸ.ਏ.ਐੱਸ. ਨਗਰ।
- ਮਨਿੰਦਰ ਕੌਰ, ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਅਧਿਆਪਿਕਾ, ਸਰਕਾਰੀ ਐਲੀਮੈਂਟਰੀ ਸਕੂਲ ਅਕਾਲਗੜ੍ਹ, ਪਟਿਆਲਾ।
- ਜਸਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ, ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਅਧਿਆਪਕ, ਸਰਕਾਰੀ ਐਲੀਮੈਂਟਰੀ ਸਕੂਲ ਅਰਾਈ ਮਾਜਰਾ, ਫਤਿਹਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ।
- ਗੁਰਨੈਬ ਸਿੰਘ, ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਅਧਿਆਪਕ, ਸਰਕਾਰੀ ਐਲੀਮੈਂਟਰੀ ਸਕੂਲ ਮਘਾਣੀਆਂ, ਮਾਨਸਾ।
- ਵਿਨੈ ਲੈਕਚਰਾਰ, ਸਰਕਾਰੀ ਸੀਨੀਅਰ ਸੈਕੰਡਰੀ ਸਕੂਲ (ਕੁੜੀਆਂ) ਜੋਗਾ, ਮਾਨਸਾ।
- ਪਵਨਦੀਪ ਕੁਮਾਰ, ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਅਧਿਆਪਕ, ਸਰਕਾਰੀ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲ ਫਰੌਰ, ਫਤਿਹਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ।
- ਪੂਜਾ, ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਅਧਿਆਪਿਕਾ, ਸਰਕਾਰੀ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲ ਧੁਰਾਲੀ, ਐੱਸ.ਏ.ਐੱਸ. ਨਗਰ।
- ਰੂਬੀ ਖੁੱਲਰ, ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਅਧਿਆਪਿਕਾ, ਸਰਕਾਰੀ ਐਲੀਮੈਂਟਰੀ ਸਕੂਲ ਲਟੌਰ, ਫਤਿਹਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ।
- ਸੁਖਜਿੰਦਰ ਕੁਮਾਰ, ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਅਧਿਆਪਕ, ਸਰਕਾਰੀ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲ ਦੁਲਬਾ, ਪਟਿਆਲਾ।
- ਗੁਰਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ, ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਅਧਿਆਪਕ, ਸਰਕਾਰੀ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲ ਲੰਗ, ਪਟਿਆਲਾ।

ਸੋਧਕ

- ਗੁਰਵੀਰ ਕੌਰ, ਵਿਸ਼ਾ ਮਾਹਿਰ, ਐਸ.ਸੀ.ਈ.ਆਰ.ਟੀ., ਪੰਜਾਬ।
- ਰੁਮਕੀਤ ਕੌਰ, ਵਿਸ਼ਾ ਮਾਹਿਰ, ਐਸ.ਸੀ.ਈ.ਆਰ.ਟੀ., ਪੰਜਾਬ।
- ਨਿਰਮਲ ਕੌਰ, ਏ.ਐਸ.ਪੀ.ਡੀ., ਡੀ.ਜੀ.ਐਸ.ਈ. ਦਫਤਰ, ਪੰਜਾਬ।
- ਪਰਮਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਸਰਕਾਰੀ ਸੀਨੀਅਰ ਸੈਕੰਡਰੀ ਸਕੂਲ ਚੂਹੜੀ ਵਾਲਾ ਧੰਨਾ, ਫਾਜਿਲਕਾ।
- ਹਰਮਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਗਣਿਤ ਅਧਿਆਪਕ, ਸਰਕਾਰੀ ਸੀਨੀਅਰ ਸੈਕੰਡਰੀ ਸਕੂਲ ਬਡਾਲੀ ਆਲਾ ਸਿੰਘ, ਫਤਿਹਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ।
- ਰਾਕੇਸ਼ ਕੁਮਾਰ 'ਦੀਪਕ', ਮੁੱਖ ਅਧਿਆਪਕ (ਸੇਵਾ ਮੁਕਤ), ਐੱਸ.ਏ.ਐੱਸ. ਨਗਰ।
- ਹਰਮੀਤ ਸਿੰਘ, ਮੁੱਖ ਅਧਿਆਪਕ (ਸੇਵਾ ਮੁਕਤ), ਐੱਸ.ਏ.ਐੱਸ. ਨਗਰ।
- ਜਤਿੰਦਰ ਕੁਮਾਰ, ਗਣਿਤ ਅਧਿਆਪਕ, ਸਰਕਾਰੀ ਹਾਈ ਸਕੂਲ ਗਿਆਨਾ ਰਾਮਾ ਮੰਡੀ, ਬਠਿੰਡਾ।
- ਅਰੁਣ ਕੁਮਾਰ ਗਰਗ, ਗਣਿਤ ਅਧਿਆਪਕ, ਸਰਕਾਰੀ ਸੀਨੀਅਰ ਸੈਕੰਡਰੀ ਸਕੂਲ ਬੁਢਲਾਡਾ, ਮਾਨਸਾ।
- ਪਾਰਸ ਕੁਮਾਰ ਖੁੱਲਰ, ਸੀ. ਐਚ. ਟੀ., ਸਰਕਾਰੀ ਐਲੀਮੈਂਟਰੀ ਸਕੂਲ ਗੱਟੀ ਰਹੀਮੇਂ ਕੇ, ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ।
- ਚਰਨ ਸਿੰਘ, ਗਣਿਤ ਅਧਿਆਪਕ, ਸਰਕਾਰੀ ਸੀਨੀਅਰ ਸੈਕੰਡਰੀ ਸਕੂਲ ਲੂੰਬੜੀਵਾਲਾ, ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ।

ਵਿਸ਼ਾ-ਸੂਚੀ

1. ਸੰਖਿਆਵਾਂ 1
2. ਜੋੜ-ਘਟਾਓ 37
3. ਗੁਣਾ 67
4. ਭਾਗ 101
5. ਧਨ 120
6. ਆਕ੍ਰਿਤੀਆਂ 136
7. ਨਮੂਨੇ 152
8. ਮਾਪ 159
9. ਸਮਾਂ 179
10. ਅੰਕੜੇ 190

ਆਪਣੀ
ਫੋਟੋ ਲਗਾਓ

ਨਾਂ ....

ਰੋਲ ਨੰ ....

ਸਕੂਲ ਦਾ ਨਾਂ..

1 ਸੰਖਿਆਵਾਂ

ਉਦੇਸ਼

- ਕਰੰਸੀ ਨੋਟਾਂ, ਗਿਣਤਾਰਾ, ਪ੍ਰਯੋਗੀ ਕਿਰਿਆਵਾਂ ਨਾਲ ਇਕਾਈ, ਦਹਾਈ, ਸੈਂਕੜੇ, ਹਜ਼ਾਰ ਦੀ ਸਮਝ ਵਿਕਸਿਤ ਕਰਨਾ।
- ਤਿੰਨ ਅੰਕੀ ਸੰਖਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨਾ, ਲਿਖਣਾ, ਤਿੰਨ ਅੰਕੀ ਸੰਖਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਲਿਖਣਾ, ਬਿਲਕੁਲ ਪਹਿਲਾਂ, ਬਿਲਕੁਲ ਬਾਅਦ ਅਤੇ ਵਿਚਕਾਰ ਦੀ ਸਮਝ।
- ਸਥਾਨਕ ਮੁੱਲ, ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਮੁੱਲ, ਤੁਲਨਾ, ਵੱਧਦਾ ਕ੍ਰਮ ਅਤੇ ਘੱਟਦਾ ਕ੍ਰਮ ਦੀ ਸਮਝ।

ਕੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਯਾਦ ਹੈ ?

1. ਖਾਲੀ ਥਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਗਿਣਤੀ ਪੂਰੀ ਕਰੋ–

57			60	61				65
	67					72		
		77						83
				88				92

2. ਦਿੱਤੀਆਂ ਸੰਖਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਲਿਖੋ–

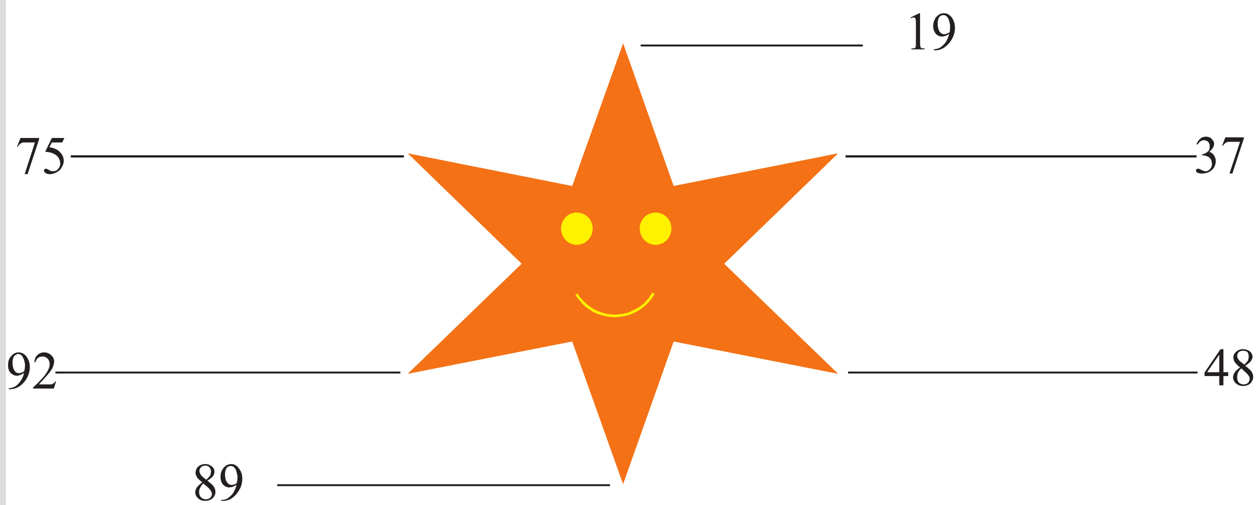

3. ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਰੂਪ ਲਿਖੋ–

32	=		+	
89	=		+	

4. ਚੱਕਰ ਵਾਲੇ ਅੰਕ ਦਾ ਸਥਾਨਕ ਮੁੱਲ ਲਿਖੋ–

(5)6 = ________

9(4) = ________

5. **>**, **<** ਜਾਂ **=** ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਲਗਾਓ।

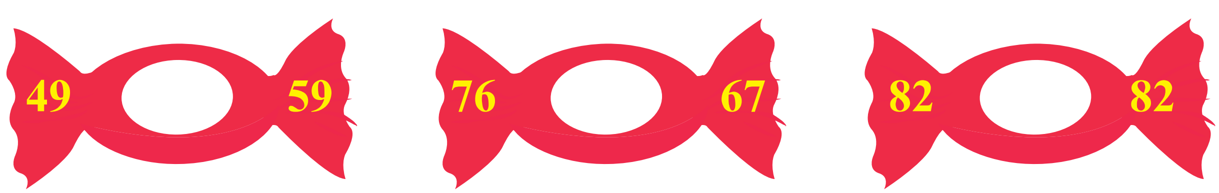

6. ਸਭ ਤੋਂ ਛੋਟੀ ਸੰਖਿਆ 'ਤੇ ਚੱਕਰ ਲਗਾਓ।

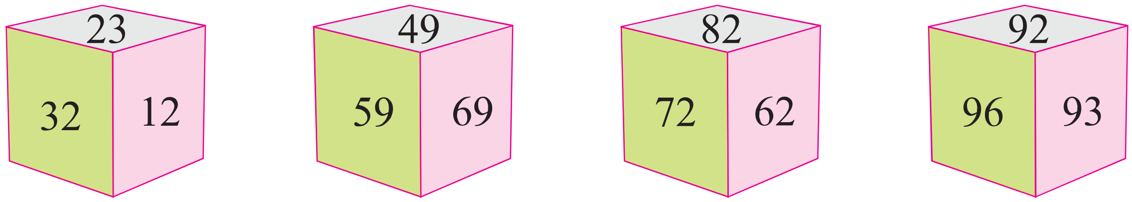

7. ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਸੰਖਿਆ ਤਾਰੇ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਲਿਖੋ।

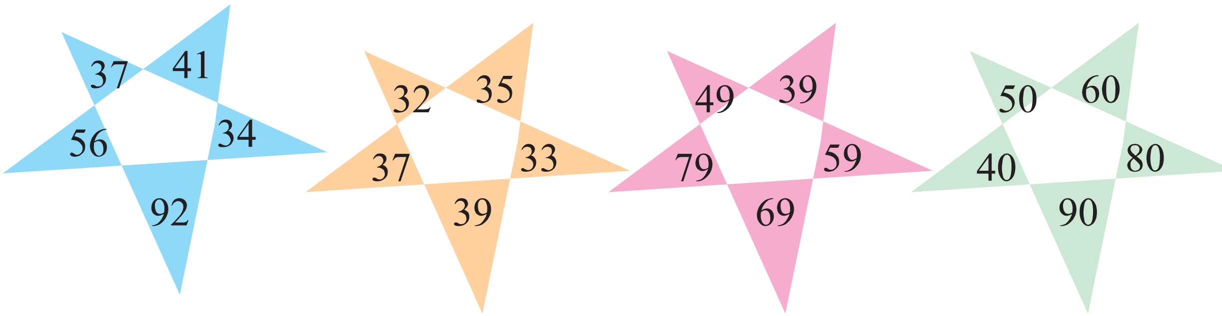

8. ਵੱਧਦੇ ਕ੍ਰਮ ਵਿੱਚ ਲਿਖੋ।

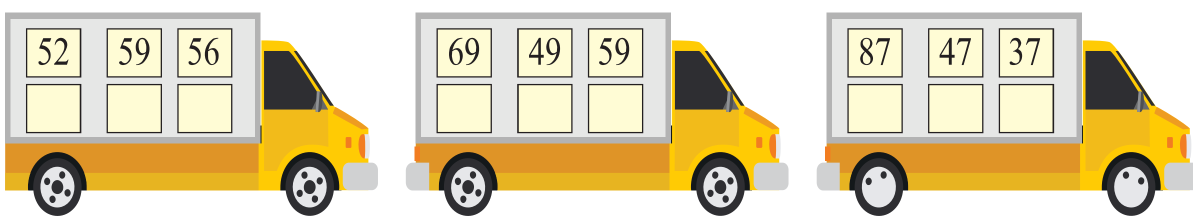

9. ਘੱਟਦੇ ਕ੍ਰਮ ਵਿੱਚ ਲਿਖੋ।

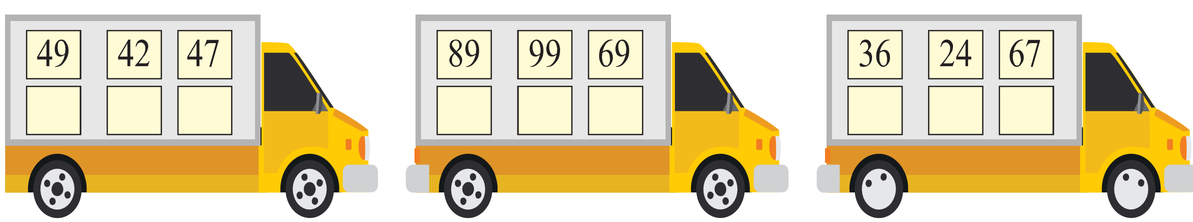

10. ਦਿੱਤੀ ਸੰਖਿਆ ਅਨੁਸਾਰ ਗਿਣਤਾਰੇ ਵਿੱਚ ਮੋਤੀ ਪਾਓ।

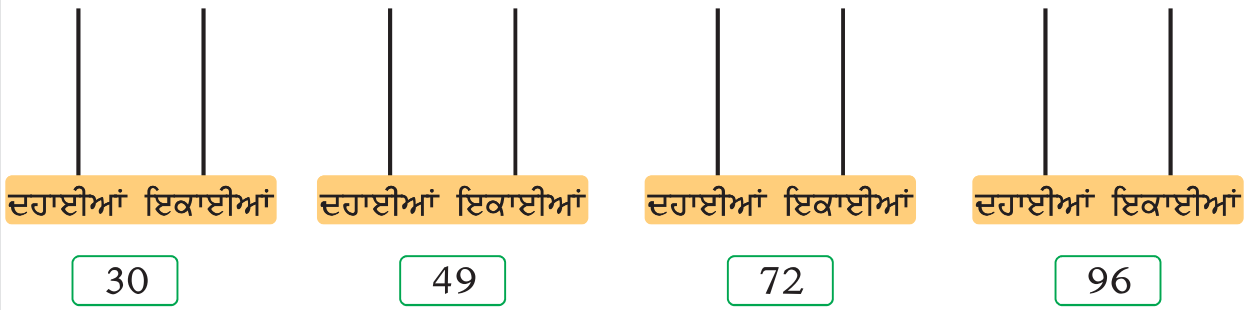

11. ਗਿਣਤਾਰੇ ਦੇ ਮੋਤੀ ਗਿਣੋ ਅਤੇ ਸੰਖਿਆ ਲਿਖੋ।

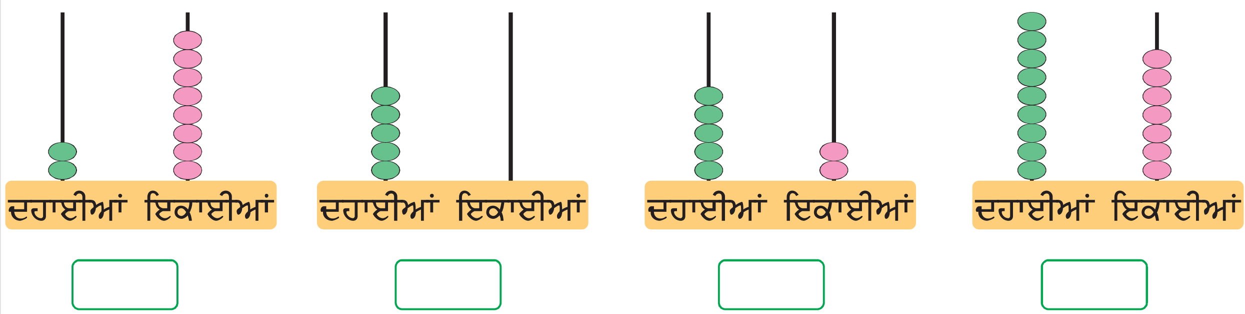

12. ਚਾਰ ਖਾਨਿਆਂ ਦਾ ਮਿਲਾਨ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਇੱਕ ਹੀ ਰੰਗ ਭਰੋ।

17	3 ਦਹਾਈਆਂ + 9 ਇਕਾਈਆਂ	80	ਛੱਬੀ
26	8 ਦਹਾਈਆਂ	30 + 9	ਸਤਾਰਾਂ
39	1 ਦਹਾਈਆਂ + 7 ਇਕਾਈਆਂ	90 + 1	ਅੱਸੀ
80	9 ਦਹਾਈਆਂ + 1 ਇਕਾਈਆਂ	20 + 6	ਇਕਾਨਵੇਂ
91	2 ਦਹਾਈਆਂ + 6 ਇਕਾਈਆਂ	10 + 7	ਉਣਤਾਲ਼ੀ

ਆਓ ਸਿੱਖੀਏ

ਸੰਖਿਆਵਾਂ ਦਾ ਸਾਡੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਯੋਗਦਾਨ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿੱਚ ਸੰਖਿਆਵਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਹਾਂ।

ਤਿੰਨ ਅੰਕੀ ਸੰਖਿਆ

ਅਸੀਂ ਜਮਾਤ 2 ਵਿੱਚ ਦੋ ਅੰਕੀ ਸੰਖਿਆਵਾਂ ਬਾਰੇ ਪੜ੍ਹ ਚੱਕੇ ਹਾਂ।
ਜਿਵੇਂ ਕਿ 99 ਦੋ ਅੰਕੀ ਸੰਖਿਆ ਹੈ।

ਜੇਕਰ ਸੰਖਿਆ 99 ਵਿੱਚ, ਸੰਖਿਆ 1 ਹੋਰ ਜੋੜ ਦੇਈਏ
ਤਾਂ ਫਿਰ 100 ਤਿੰਨ ਅੰਕਾਂ ਵਾਲੀ ਸੰਖਿਆ ਬਣ ਜਾਵੇਗੀ।

| 99 | + | 1 | = | 100 |

ਇਸਦਾ ਮਤਲਬ 99 ਦੋ ਅੰਕਾਂ ਦੀ ਆਖਰੀ ਸੰਖਿਆ ਹੈ।

ਹਾਂ, 100 ਤਿੰਨ ਅੰਕੀ ਸਭ ਤੋਂ ਛੋਟੀ ਸੰਖਿਆ ਹੈ।

ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਦੋ ਅੰਕਾਂ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਸੰਖਿਆ ਵਿੱਚ 1 ਜੋੜਦੇ ਹਾਂ
ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਛੋਟੀ ਤਿੰਨ ਅੰਕੀ ਸੰਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਜੇ 100 ਵਸਤੂਆਂ ਵਿੱਚ 1 ਹੋਰ ਵਸਤੂ ਪਾ ਦੇਈਏ ਤਾਂ

| 100 | + | 1 | = | ? |

ਚਲੋ ਅੱਜ ਅਸੀਂ ਕਰੰਸੀ ਨੋਟਾਂ, ਗਿਣਤਾਰੇ ਨਾਲ ਅਤੇ ਮਾਨ ਕਾਰਡ ਦੀ
ਵਰਤੋਂ ਨਾਲ ਗਿਣਤੀ ਕਰਾਂਗੇ।

ਮੇਰੇ ਕੋਲ 99 ਰੁਪਏ ਹਨ। ਜੇ ਮੈਂ ਇੱਕ ਹੋਰ ਰੁਪਇਆ ਪਾਵਾਂ ਤਾਂ ਹੁਣ ਕਿੰਨੇ ਰੁਪਏ ਹੋ ਜਾਣਗੇ ?

100 ਰੁਪਏ

ਤੁਹਾਨੂੰ ਯਾਦ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਦੂਸਰੀ ਜਮਾਤ ਵਿੱਚ 1-1 ਦੇ 10 ਨੋਟਾਂ ਬਦਲੇ ਅਸੀਂ 10 ਰੁਪਏ ਦਾ ਨੋਟ ਚੁੱਕਿਆ ਸੀ ਤੇ ਹੁਣ 10-10 ਦੇ 10 ਨੋਟਾਂ ਬਦਲੇ 100 ਰੁਪਏ ਦਾ 1 ਨੋਟ ਚੁੱਕਾਂਗੇ।

10 ਇਕਾਈਆਂ = 1 ਦਹਾਈ

10 ਦਹਾਈਆਂ = 1 ਸੈਂਕੜਾ

1 ਸੈਂਕੜਾ = 10 ਦਹਾਈਆਂ = 100 ਇਕਾਈਆਂ

ਆਓ! ਗਿਣਤਾਰੇ ਨਾਲ ਗਿਣਤੀ ਕਰੀਏ। ਸਾਡੇ ਗਿਣਤਾਰੇ ਦੀ ਹਰ ਇੱਕ ਛੜ ਵਿੱਚ ਸਿਰਫ਼ ਨੌਂ ਮੋਤੀ ਆਉਂਦੇ ਹਨ।

ਹੁਣ ਕਿਉਂਕਿ ਦਸਵਾਂ ਮੋਤੀ ਇਕਾਈ ਵਾਲੀ ਛੜ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਆ ਰਿਹਾ ਸੋ ਅਸੀਂ ਦਸਵਾਂ ਮੋਤੀ ਇਕਾਈ ਵਾਲੀ ਛੜ ਵਿੱਚ ਪਾਉਣ ਦੀ ਬਜਾਏ ਦਸਾਂ ਮੋਤੀਆਂ ਬਦਲੇ ਇੱਕ ਮੋਤੀ ਦਹਾਈ ਵਾਲੀ ਛੜ ਵਿੱਚ ਪਾਉਂਦੇ ਹਾਂ।

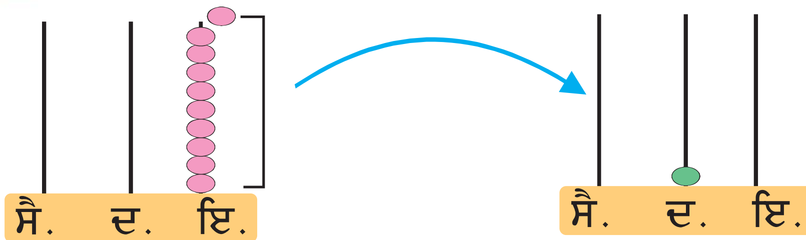

ਸਾਰੇ ਮੋਤੀ ਕੱਢ ਕੇ 1 ਮੋਤੀ ਦਹਾਈ ਵਾਲੀ ਥਾਂ 'ਤੇ ਪਾਵਾਂਗੇ

ਇਸ ਤਰਾਂ ਦਹਾਈ ਦੀ ਛੜ ਵਿੱਚ ਦਸਵਾਂ ਮੋਤੀ ਨਾ ਆਉਣ ਤੇ ਦਸਾਂ ਮੋਤੀਆਂ ਬਦਲੇ ਇੱਕ ਮੋਤੀ ਸੈਂਕੜੇ ਵਾਲੀ ਛੜ ਵਿੱਚ ਪਾਉਂਦੇ ਹਾਂ।

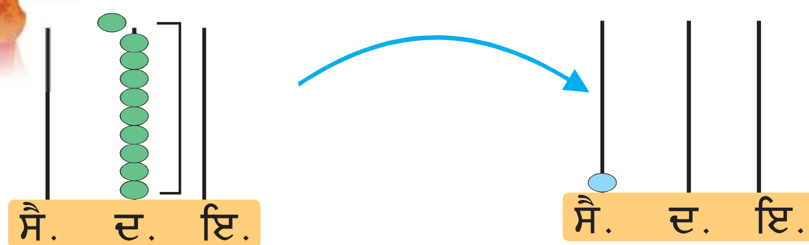

ਇਹ 100 ਸੌ ਦਾ ਮਾਨ ਕਾਰਡ ਹੈ।

1 ਸੈਂਕੜਾ = 100

ਅੱਜ ਅਸੀਂ 100 ਦੇ ਨੋਟਾਂ ਨਾਲ, ਗਿਣਤਾਰੇ ਨਾਲ ਅਤੇ ਮਾਨ ਕਾਰਡ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਹੋਏ 1000 ਤੱਕ ਗਿਣਦੇ ਹਾਂ।

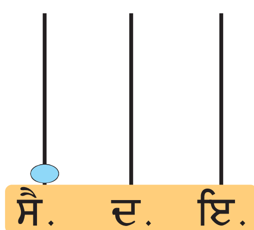

100 ਇੱਕ ਸੌ

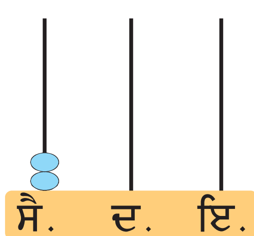

200 ਦੋ ਸੌ

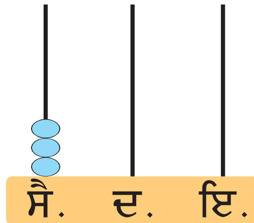

300

ਤਿੰਨ ਸੌ

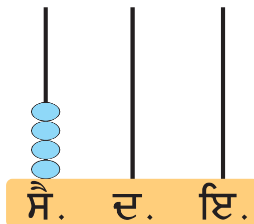

400

ਚਾਰ ਸੌ

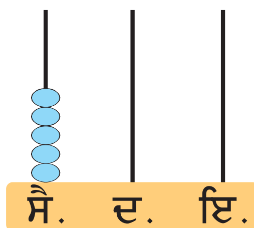

500

ਪੰਜ ਸੌ

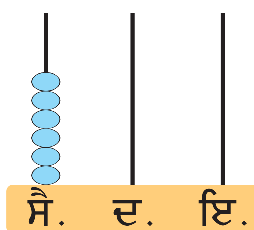

600

ਛੇ ਸੌ

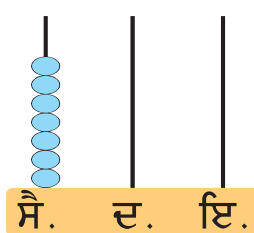

700

ਸੱਤ ਸੌ

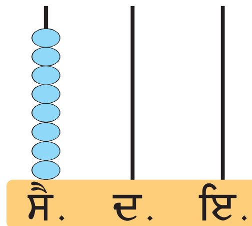

800 ਅੱਠ ਸੌ

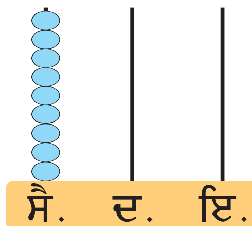

900 ਨੌਂ ਸੌ

1000 1 ਹਜ਼ਾਰ

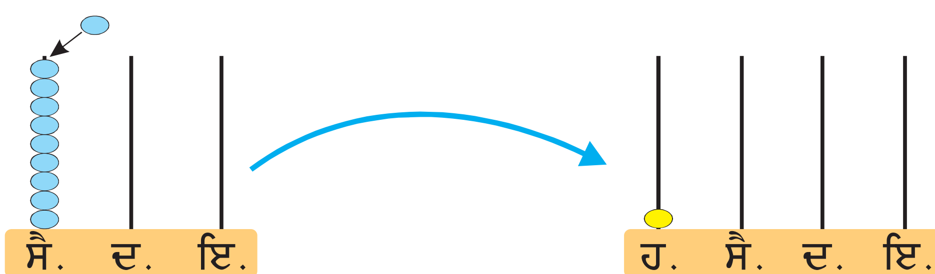

1 ਹਜ਼ਾਰ = 10 ਸੈਂਕੜੇ = 100 ਦਹਾਈਆਂ = 1000 ਇਕਾਈਆਂ

101 ਤੋਂ 1000 ਤੱਕ ਗਿਣਨਾ

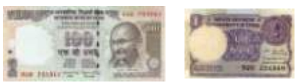

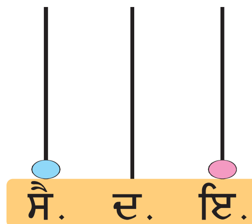

100
1
↓
101

ਸੈ.	ਦ.	ਇ.
1	0	1

ਇੱਕ ਸੌ ਇੱਕ

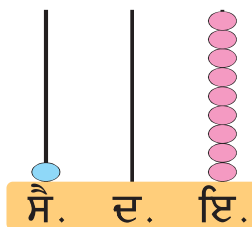

100
9
↓
109

ਸੈ.	ਦ.	ਇ.
1	0	9

ਇੱਕ ਸੌ ਨੌਂ

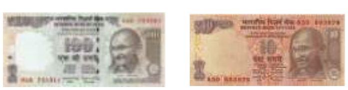

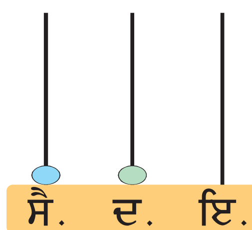

100
10
↓
110

ਸੈ.	ਦ.	ਇ.
1	1	0

ਇੱਕ ਸੌ ਦਸ

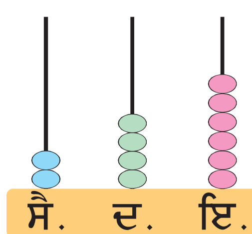

200
40
6
↓
246

ਸੈ.	ਦ.	ਇ.
2	4	6

ਦੋ ਸੌ ਛਿਆਲ਼ੀ

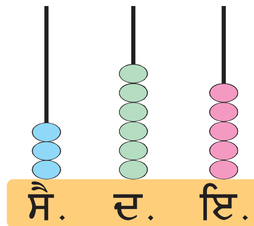

300
60
5
↓
365

ਸੈ.	ਦ.	ਇ.
3	6	5

ਤਿੰਨ ਸੌ ਪੈਂਹਠ

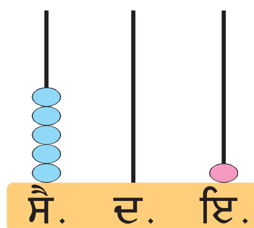

500
1
↓
501

ਸੈ.	ਦ.	ਇ.
5	0	1

ਪੰਜ ਸੌ ਇੱਕ

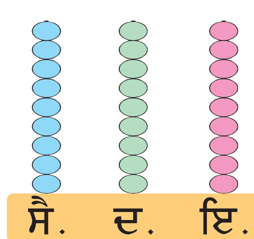

900
90
9
↓
999

ਸੈ.	ਦ.	ਇ.
9	9	9

ਨੌਂ ਸੌ ਨੜ੍ਹਿੰਨਵੇਂ

ਆਓ ਕਰੀਏ

1. ਗਿਣਤਾਰੇ ਉੱਤੇ ਮੋਤੀਆਂ ਅਨੁਸਾਰ ਸੰਖਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਅੰਕਾਂ ਅਤੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਲਿਖੋ :-

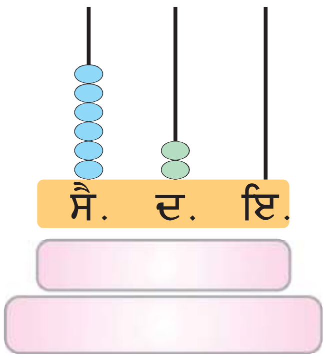

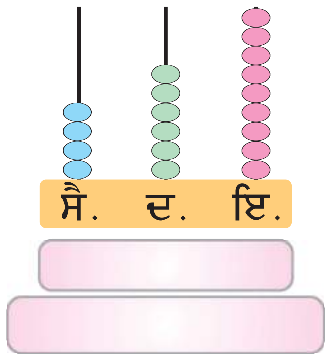

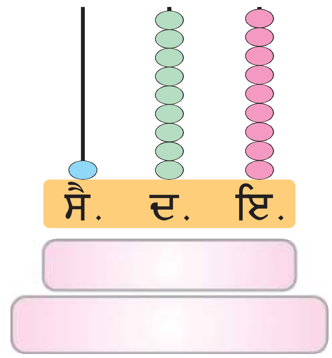

2. ਦਿੱਤੀ ਸੰਖਿਆ ਅਨੁਸਾਰ ਗਿਣਤਾਰੇ ਵਿੱਚ ਮੋਤੀ ਪਾਓ :-

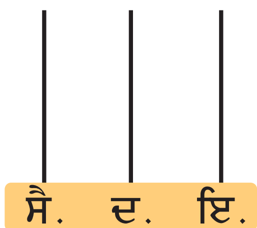

315

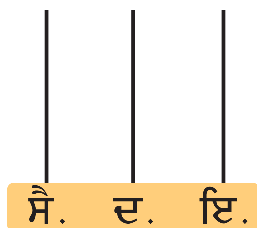

300

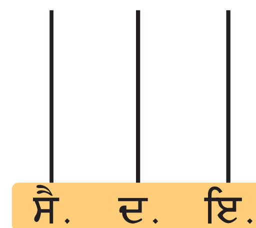

864

3. ਕਰੰਸੀ ਨੋਟ ਗਿਣੋ, ਸੰਖਿਆਂ ਨੂੰ ਅੰਕਾਂ ਅਤੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਲਿਖੋ :-

=

=

=

4. ਦੱਸੇ ਅਨੁਸਾਰ ਗਿਣਤੀ ਲਿਖੋ।

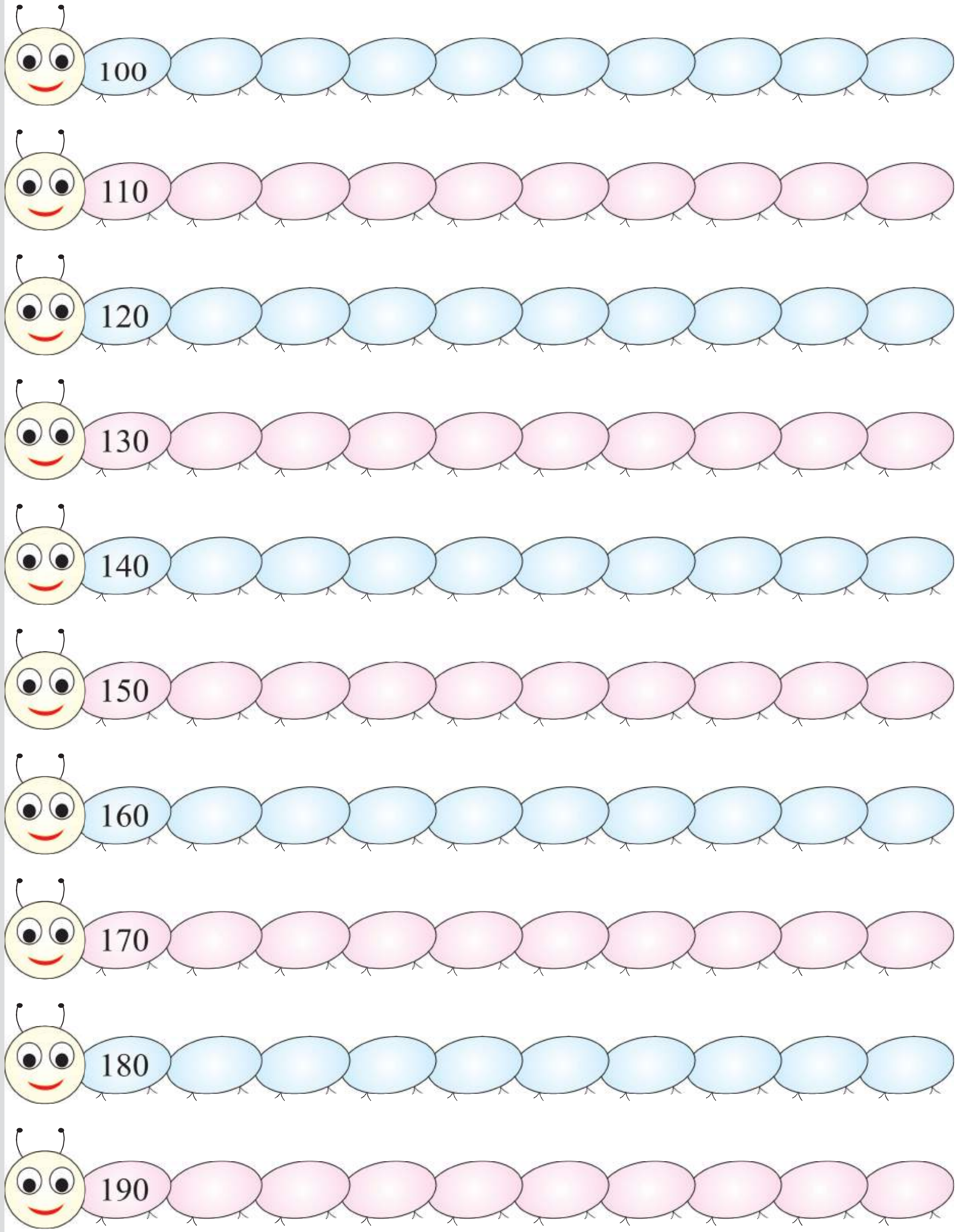

200 ਤੋਂ 299 ਤੱਕ ਗਿਣਤੀ ਲਿਖੋ

200									
									299

300 ਤੋਂ 399 ਤੱਕ ਗਿਣਤੀ ਲਿਖੋ

300									
									399

400 ਤੋਂ 499 ਤੱਕ ਗਿਣਤੀ ਲਿਖੋ

400									
									499

500 ਤੋਂ 599 ਤੱਕ ਗਿਣਤੀ ਲਿਖੋ

500									
									599

600 ਤੋਂ 699 ਤੱਕ ਗਿਣਤੀ ਲਿਖੋ

600									
									699

700 ਤੋਂ 799 ਤੱਕ ਗਿਣਤੀ ਲਿਖੋ

700									
									799

800 ਤੋਂ 899 ਤੱਕ ਗਿਣਤੀ ਲਿਖੋ

800									
									899

900 ਤੋਂ 999 ਤੱਕ ਗਿਣਤੀ ਲਿਖੋ

900									
									999

5. ਦਿੱਤੇ ਅਨੁਸਾਰ ਪੁੱਠੀ ਗਿਣਤੀ ਲਿਖੋ :-

130	227	359	472	501
129				

569	604	715	800	989

700	600	500	400	300

6. ਬਿਲਕੁੱਲ ਬਾਅਦ ਵਾਲੀ ਸੰਖਿਆ ਲਿਖੋ :-

463	___

398	___

989	___

7. ਬਿਲਕੁੱਲ ਪਹਿਲਾਂ ਵਾਲੀ ਸੰਖਿਆ ਲਿਖੋ :-

___	605

___	865

___	780

8. ਵਿਚਕਾਰਲੀ ਸੰਖਿਆ ਲਿਖੋ :-

120	___	122

299	___	301

559	___	561

- ਕਿਸੇ ਸੰਖਿਆ ਵਿੱਚ 1 ਜੋੜਨ 'ਤੇ ਅਗੇਤਰ ਸੰਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।
- ਕਿਸੇ ਸੰਖਿਆ ਵਿੱਚੋਂ 1 ਘਟਾਉਣ 'ਤੇ ਪਿਛੇਤਰ ਸੰਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿੱਚ

ਪਿਛਲਾ ਸਾਲ	ਚਲਦਾ ਸਾਲ	ਆਉਣ ਵਾਲਾ ਸਾਲ
	2019	

9. ਦਿੱਤੀਆ ਸੰਖਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਲਿਖੋ :-

110

147

303

759

841

207

500

600

410

10. ਸੰਖਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਅੰਕਾਂ ਵਿੱਚ ਲਿਖੋ :-

ਇਕ ਸੌ ਅੱਠ

ਦੋ ਸੌ ਇੱਕਵੰਜਾ

ਤਿੰਨ ਸੌ ਪੰਜਾਸੀ

ਚਾਰ ਸੌ ਸੱਤਰ

ਪੰਜ ਸੌ ਉਣਾਸੀ

ਛੇ ਸੌ ਤਰਤਾਲ਼ੀ

ਨੌਂ ਸੌ ਸੋਲ਼ਾਂ

ਸੱਤ ਸੌ ਪੰਤਾਲ਼ੀ

ਅੱਠ ਸੌ ਉਣੰਜਾ

ਪ੍ਰਯੋਗੀ ਕਿਰਿਆ

ਉਦੇਸ਼ : ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਖੇਡ-ਖੇਡ ਵਿੱਚ ਸਥਾਨਕ ਮੁੱਲ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇਣਾ।

ਸਮੱਗਰੀ : 0 ਤੋਂ 9, 10, 20......90, 100, 200......900 ਦੇ ਮਾਨ ਕਾਰਡ।

ਵਿਧੀ :

1. ਕੋਈ ਤਿੰਨ ਅੰਕੀ ਸੰਖਿਆ ਬੋਲੋ ਅਤੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਨ ਕਾਰਡ ਨਾਲ ਸੰਖਿਆ ਬਨਾਉਣ ਨੂੰ ਕਹੋ।

1	4	7	10	40	70	100	400	700
2	5	8	20	50	80	200	500	800
3	6	9	30	60	90	300	600	900

2. ਜਿਹੜਾ ਬੱਚਾ ਪਹਿਲਾਂ ਠੀਕ ਸੰਖਿਆ ਬਣਾਏ ਤਾਂ ਉਸ ਸੰਖਿਆ ਦੇ ਤਿੰਨੋ ਕਾਰਡ 3 ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਦਿਓ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ : 375

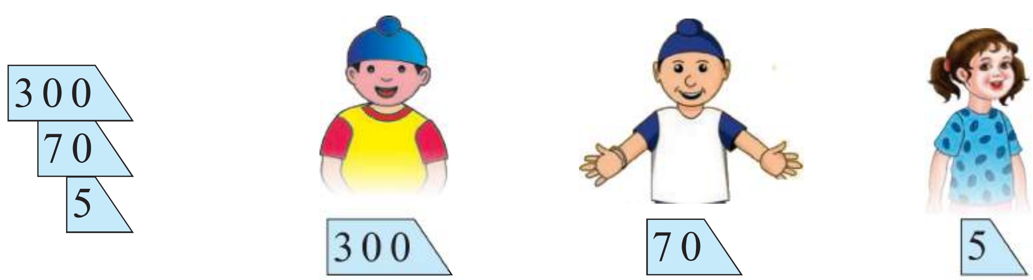

3. ਸੰਖਿਆ 375 ਵਿੱਚ ਅੰਕ 7 ਦਾ ਸਥਾਨਕ ਮੁੱਲ ਪੁੱਛਣਾ – 70

4. ਸੰਖਿਆ 375 ਵਿੱਚ ਅੰਕ 5 ਦਾ ਸਥਾਨਕ ਮੁੱਲ ਪੁੱਛਣਾ – 5

5. ਸੰਖਿਆ375 ਵਿੱਚ ਅੰਕ 3 ਦਾ ਸਥਾਨਕ ਮੁੱਲ ਪੁੱਛਣਾ – 300

ਆਓ ਸਿੱਖੀਏ

ਸਥਾਨਕ ਮੁੱਲ

ਇਕਾਈ		
ਸੈਂਕੜੇ	ਦਹਾਈਆਂ	ਇਕਾਈਆਂ
2	4	6

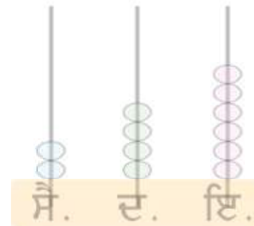

2 ਸੈਂਕੜੇ 4 ਦਹਾਈਆਂ 6 ਇਕਾਈਆਂ

6 ਇਕਾਈਆਂ = 6 ×1 = 6

4 ਦਹਾਈਆਂ = 4 ×10 = 40

2 ਸੈਂਕੜੇ = 2 ×100 = 200

ਸੰਖਿਆ ਵਿੱਚ ਅੰਕਾਂ ਦੇ ਸਥਾਨ ਤੋਂ ਉਸਦੇ ਸਥਾਨਕ ਮੁੱਲ ਦਾ ਪਤਾ ਚਲਦਾ ਹੈ।

4(3)5

ਸੈਂਕੜੇ	ਦਹਾਈਆਂ	ਇਕਾਈਆਂ
4	3	5

3 ਦਹਾਈਆਂ = 30

ਇੱਕੋ ਜਿਹੇ ਅੰਕਾਂ ਦਾ ਸਥਾਨਕ ਮੁੱਲ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।

6(3)(3)

ਸੈਂਕੜੇ	ਦਹਾਈਆਂ	ਇਕਾਈਆਂ
6	3	3

3 ਇਕਾਈਆਂ = 3

3 ਦਹਾਈਆਂ = 30

ਸੱਜੇ ਤੋਂ ਖੱਬੇ ਇੱਕ ਕਦਮ ਜਾਂਦੇ ਹੋਏ ਸਥਾਨਕ ਮੁੱਲ 10 ਗੁਣਾ ਵੱਧ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਅੰਕ	ਸਥਾਨਕ ਮੁੱਲ
3	3 × 1 = 3
3	3 × 10 = 30
6	6 × 100 = 600

'0' ਦਾ ਸਥਾਨਕ ਮੁੱਲ ਹਮੇਸ਼ਾ 0 ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

3(0)7

ਸੈਂਕੜੇ	ਦਹਾਈਆਂ	ਇਕਾਈਆਂ
3	0	7

0 ਦਹਾਈਆਂ = 0

ਆਓ ਕਰੀਏ

ਸੰਖਿਆ ਵਿੱਚ ਚੱਕਰ ਵਾਲੇ ਅੰਕ ਦਾ ਸਥਾਨਕ ਮੁੱਲ ਪਤਾ ਕਰੋ :

4 1 5 =

ਸੈਂਕੜੇ	ਦਹਾਈਆਂ	ਇਕਾਈਆਂ
4	1	5

4 ਸੈਂਕੜੇ = 4 × 100 = 400

---

5 0 7 =

ਸੈਂਕੜੇ	ਦਹਾਈਆਂ	ਇਕਾਈਆਂ

---

6 1 0 =

ਸੈਂਕੜੇ	ਦਹਾਈਆਂ	ਇਕਾਈਆਂ

---

700 =

ਸੈਂਕੜੇ	ਦਹਾਈਆਂ	ਇਕਾਈਆਂ

---

8 4 7 =

ਸੈਂਕੜੇ	ਦਹਾਈਆਂ	ਇਕਾਈਆਂ

ਪ੍ਰਯੋਗੀ ਕਿਰਿਆ

ਖੇਡ-ਖੇਡ ਵਿੱਚ ਸਥਾਨਕ ਮੁੱਲ

ਉਦੇਸ਼ : ਸੰਖਿਆ ਵਿੱਚ ਅੰਕਾਂ ਦੇ ਸਥਾਨ ਬਦਲਣ ਨਾਲ਼ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਥਾਨਕ ਮੁੱਲ ਬਦਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਸਮੱਗਰੀ : ਪਾਸਾ (Dice), 0 ਤੋਂ 9 ਦੇ ਅੰਕਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੋਈ 6 ਅੰਕ, ਪੈਨਸਿਲ/ਪੈੱਨ ਅਤੇ ਸਥਾਨਕ ਮੁੱਲ ਚਾਰਟ।

ਵਿਧੀ : 1. ਅਧਿਆਪਕ ਜਮਾਤ ਵਿੱਚੋਂ ਤਿੰਨ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਬੁਲਾਏਗਾ। ਤਿੰਨੋ ਬੱਚੇ ਆਪਣੀ ਕਾਪੀ 'ਤੇ ਸਥਾਨਕ ਮੁੱਲ ਚਾਰਟ ਬਣਾਉਣਗੇ।

ਸੈਂਕੜੇ	ਦਹਾਈਆਂ	ਇਕਾਈਆਂ

ਤਰਲੀਨ

ਸੈਂਕੜੇ	ਦਹਾਈਆਂ	ਇਕਾਈਆਂ

ਪਰਨੀਤ

ਸੈਂਕੜੇ	ਦਹਾਈਆਂ	ਇਕਾਈਆਂ

ਰਸਲੀਨ

2. ਤਰਲੀਨ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪਾਸਾ ਸੁੱਟੇਗੀ, ਪਾਸੇ ਤੇ ਜੋ ਅੰਕ ਆਵੇਗਾ, ਤਿੰਨੋ ਬੱਚੇ ਉਹ ਅੰਕ ਆਪਣੇ-ਆਪਣੇ ਸਥਾਨਕ ਮੁੱਲ ਚਾਰਟ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਥਾਨ 'ਤੇ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਅਨੁਸਾਰ ਲਿਖਣਗੇ।ਮੰਨ ਲਓ ਪਾਸਾ ਸੁੱਟਣ 'ਤੇ ਉੱਪਰਲਾ ਅੰਕ 6 ਆਇਆ।

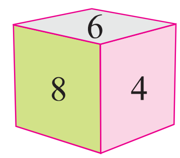

ਸੈਂਕੜੇ	ਦਹਾਈਆਂ	ਇਕਾਈਆਂ
	6	

ਤਰਲੀਨ

ਸੈਂਕੜੇ	ਦਹਾਈਆਂ	ਇਕਾਈਆਂ
6		

ਪਰਨੀਤ

ਸੈਂਕੜੇ	ਦਹਾਈਆਂ	ਇਕਾਈਆਂ
		6

ਰਸਲੀਨ

3. ਦੂਜੀ ਵਾਰੀ ਪਰਨੀਤ ਪਾਸਾ ਸੁੱਟੇਗਾ, ਪਾਸੇ ਤੇ ਜੋ ਅੰਕ ਆਵੇਗਾ, ਤਿੰਨੋ ਬੱਚੇ ਉਹ ਅੰਕ ਆਪਣੇ-ਆਪਣੇ ਸਥਾਨਕ ਮੁੱਲ ਚਾਰਟ 'ਤੇ ਬਾਕੀ ਬਚਦੇ ਦੋ ਸਥਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਥਾਨ 'ਤੇ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਅਨੁਸਾਰ ਲਿਖਣਗੇ।ਮੰਨ ਲਓ ਹੁਣ ਪਾਸਾ ਸੁੱਟਣ 'ਤੇ ਉੱਪਰਲਾ ਅੰਕ 4 ਆਇਆ।

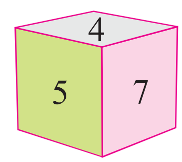

ਸੈਂਕੜੇ	ਦਹਾਈਆਂ	ਇਕਾਈਆਂ
	6	4

ਤਰਲੀਨ

ਸੈਂਕੜੇ	ਦਹਾਈਆਂ	ਇਕਾਈਆਂ
6	4	

ਪਰਨੀਤ

ਸੈਂਕੜੇ	ਦਹਾਈਆਂ	ਇਕਾਈਆਂ
4		6

ਰਸਲੀਨ

4. ਤੀਜੀ ਵਾਰੀ ਰਸਲੀਨ ਪਾਸਾ ਸੁੱਟੇਗੀ, ਪਾਸੇ ਤੇ ਜੋ ਅੰਕ ਆਵੇਗਾ, ਤਿੰਨੋ ਬੱਚੇ ਉਹ ਅੰਕ ਆਪਣੇ-ਆਪਣੇ ਸਥਾਨਕ ਮੁੱਲ ਚਾਰਟ 'ਤੇ ਬਾਕੀ ਬਚਦੇ ਖ਼ਾਨੇ ਵਿੱਚ ਲਿਖਣਗੇ। ਮੰਨ ਲਓ ਹੁਣ ਪਾਸਾ ਸੁੱਟਣ 'ਤੇ ਉੱਪਰਲਾ ਅੰਕ 8 ਆਇਆ।

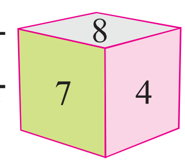

ਸੈਂਕੜੇ	ਦਹਾਈਆਂ	ਇਕਾਈਆਂ
8	6	4

ਤਰਲੀਨ

ਸੈਂਕੜੇ	ਦਹਾਈਆਂ	ਇਕਾਈਆਂ
6	4	8

ਪਰਨੀਤ

ਸੈਂਕੜੇ	ਦਹਾਈਆਂ	ਇਕਾਈਆਂ
4	8	6

ਰਸਲੀਨ

5. ਅਧਿਆਪਕ ਤਿੰਨੋਂ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਸਥਾਨਕ ਮੁੱਲ ਚਾਰਟ 'ਤੇ ਬਣੀ ਸੰਖਿਆ ਨੂੰ ਬਲੈਕਬੋਰਡ ਤੇ ਲਿਖਣ ਲਈ ਕਹਿਣਗੇ ਅਤੇ 8 ਦਾ ਸਥਾਨਕ ਮੁੱਲ ਪੁੱਛਣਗੇ

8 ਦਾ ਸਥਾਨਕ ਮੁੱਲ =

ਤਰਲੀਨ	ਪਰਨੀਤ	ਰਸਲੀਨ
800	8	80

6. ਅਧਿਆਪਕ ਇਨ੍ਹਾਂ 8, 6 ਅਤੇ 4 ਅੰਕਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਬੱਚਿਆਂ ਤੋਂ ਹੋਰ ਸੰਖਿਆਵਾਂ ਬਣਾਉਣ ਨੂੰ ਕਹਿਣਗੇ ਅਤੇ ਫਿਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸੰਖਿਆਵਾਂ ਵਿੱਚੋਂ 8, 6 ਅਤੇ 4 ਦਾ ਸਥਾਨਕ ਮੁੱਲ ਪੁੱਛਣਗੇ।

ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਰੂਪ

ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਲਿਖਣ ਲਈ ਹਰੇਕ ਅੰਕ ਦਾ ਸਥਾਨਕ ਮੁੱਲ ਪਤਾ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਸੰਖਿਆ ਨੂੰ ਸਥਾਨਕ ਮੁੱਲਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਦਾਹਰਨ ਲਈ 675 ਨੂੰ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਹੇਠ ਅਨੁਸਾਰ ਦਰਸਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ :

ਸੈਂਕੜੇ	ਦਹਾਈਆਂ	ਇਕਾਈਆਂ
6	7	5

5 ਇਕਾਈਆਂ = 5 ×1 = 5

7 ਦਹਾਈਆਂ = 7 ×10 = 70

6 ਸੈਂਕੜੇ = 6 ×100 = 600

675 ਦਾ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਰੂਪ = 6 ਸੈਂਕੜੇ + 7 ਦਹਾਈਆਂ + 5 ਇਕਾਈਆਂ

675 ਦਾ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਰੂਪ = 600 + 70 + 5

ਪ੍ਰਯੋਗੀ ਕਿਰਿਆ

751 ਲਈ ਮਾਨ ਕਾਰਡ ਚੁੱਕੋ

1. ਇੱਕ ਬੱਚੇ ਨੂੰ 751 ਦੇ ਮਾਨ ਕਾਰਡ ਚੁੱਕਣ ਲਈ ਅੱਗੇ ਬੁਲਾਓ।
2. ਜੇ ਸੰਖਿਆ ਠੀਕ ਬਣਾਈ ਹੈ ਤਾਂ ਚੁੱਕੇ ਹੋਏ ਮਾਨ ਕਾਰਡ ਸਾਰੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਦਿਖਾਓ।
3. 751 = 700 + 50 + 1

ਸਿੱਖਣ ਦਾ ਤਰੀਕਾ

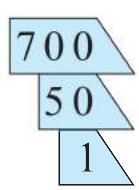

ਆਓ ਕਰੀਏ

1. ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਲਿਖੋ :

149	1	ਸੈਂਕੜੇ	4	ਦਹਾਈਆਂ	9	ਇਕਾਈਆਂ
270		ਸੈਂਕੜੇ		ਦਹਾਈਆਂ		ਇਕਾਈਆਂ
369		ਸੈਂਕੜੇ		ਦਹਾਈਆਂ		ਇਕਾਈਆਂ
402		ਸੈਂਕੜੇ		ਦਹਾਈਆਂ		ਇਕਾਈਆਂ
788		ਸੈਂਕੜੇ		ਦਹਾਈਆਂ		ਇਕਾਈਆਂ
818		ਸੈਂਕੜੇ		ਦਹਾਈਆਂ		ਇਕਾਈਆਂ

2. ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਸੰਖਿਆਵਾਂ ਦਾ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਰੂਪ ਲਿਖੋ :

413 = 400 + 10 + 3

507 = ☐ + ☐ + ☐

700 = ☐ + ☐ + ☐

210 = ☐ + ☐ + ☐

118 = ☐ + ☐ + ☐

662 = ☐ + ☐ + ☐

3. ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਰੂਪ ਤੋਂ ਸੰਖਿਆ ਲਿਖੋ :

100 + 60 + 2 = 162

300 + 7 = ☐

400 + 10 = ☐

100 + 40 = ☐

800 + 60 = ☐

600 + 50 + 8 = ☐

ਤਿੰਨ ਅੰਕੀ ਸੰਖਿਆਵਾਂ ਦੀ ਤੁਲਨਾ

ਮੈਂ ਛੋਟੀ ਹਾਂ,
ਮੇਰੇ ਕੋਲ 2 ਅੰਕ ਹਨ।

ਮੈਂ ਵੱਡੀ ਹਾਂ, ਮੇਰੇ ਕੋਲ
3 ਅੰਕ ਹਨ।

98 < 106

ਮੇਰੇ ਕੋਲ 3 ਸੈਂਕੜੇ ਹਨ।

ਮੇਰੇ ਕੋਲ 4 ਸੈਂਕੜੇ ਹਨ।

383 < 421

ਸੈਂਕੜੇ	ਦਹਾਈਆਂ	ਇਕਾਈਆਂ
3	8	3

ਸੈਂਕੜੇ	ਦਹਾਈਆਂ	ਇਕਾਈਆਂ
4	2	1

ਜੇਕਰ ਦੋ ਸੰਖਿਆਵਾਂ ਦੇ ਅੰਕਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਬਰਾਬਰ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਸੈਂਕੜੇ ਦੇ ਸਥਾਨ ਵਾਲੇ ਅੰਕਾਂ ਦੀ ਤੁਲਨਾ ਕਰਾਂਗੇ। ਜਿਸਦਾ ਅੰਕ ਵੱਡਾ, ਉਹ ਸੰਖਿਆ ਵੱਡੀ ਹੋਵੇਗੀ।

ਮੇਰੇ ਕੋਲ 7 ਦਹਾਈਆਂ

ਮੇਰੇ ਕੋਲ 1 ਦਹਾਈ

ਸੈਂਕੜੇ	ਦਹਾਈਆਂ	ਇਕਾਈਆਂ
5	7	5

ਸੈਂਕੜੇ	ਦਹਾਈਆਂ	ਇਕਾਈਆਂ
5	1	5

575 > 515

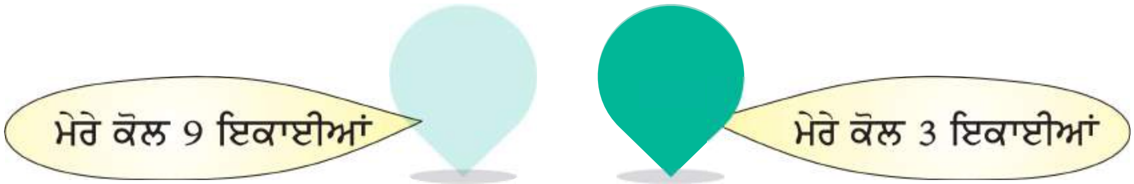

ਸੈਂਕੜੇ	ਦਹਾਈਆਂ	ਇਕਾਈਆਂ
7	7	9

ਸੈਂਕੜੇ	ਦਹਾਈਆਂ	ਇਕਾਈਆਂ
7	7	3

779 > 773

ਸੈਂਕੜੇ	ਦਹਾਈਆਂ	ਇਕਾਈਆਂ
3	0	7

ਸੈਂਕੜੇ	ਦਹਾਈਆਂ	ਇਕਾਈਆਂ
3	0	7

307 = 307

ਆਓ ਕਰੀਏ

1. ਖਾਲੀ ਖਾਨਿਆਂ ਵਿੱਚ >, < ਜਾਂ = ਦਾ ਚਿੰਨ੍ਹ ਭਰੋ :

125	☐	115	829	☐	819	333	☐	44
305	☐	315	440	☐	404	299	☐	399
205	☐	250	701	☐	710	390	☐	903
185	☐	185	500	☐	400	547	☐	547

2. ਛੋਟੀ ਸੰਖਿਆ ਨੂੰ ਛੋਟੀ ਮੱਛੀ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਵੱਡੀ ਸੰਖਿਆ ਨੂੰ ਵੱਡੀ ਮੱਛੀ ਦੇ ਚਿੱਤਰ ਵਿੱਚ ਲਿਖੋ :

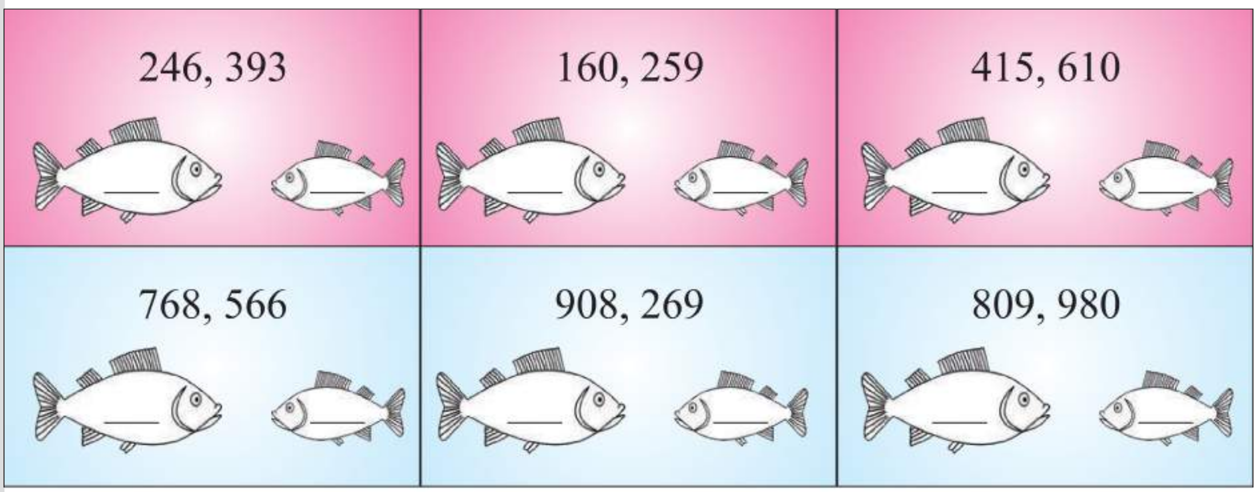

3. ਸਭ ਤੋਂ ਛੋਟੀ ਸੰਖਿਆ ਨੂੰ ਛੋਟੀ ਮੱਛੀ ਦੇ ਚਿੱਤਰ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਸੰਖਿਆ ਨੂੰ ਵੱਡੀ ਮੱਛੀ ਦੇ ਚਿੱਤਰ ਵਿੱਚ ਲਿਖੋ :

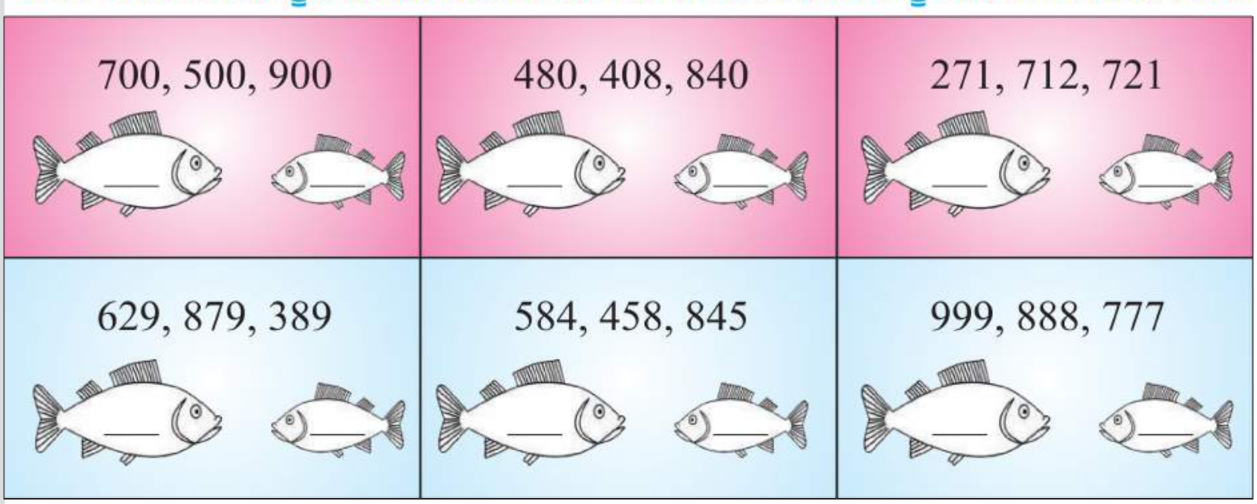

ਆਓ ਸਿੱਖੀਏ

ਵੱਧਦਾ ਕ੍ਰਮ, ਘੱਟਦਾ ਕ੍ਰਮ

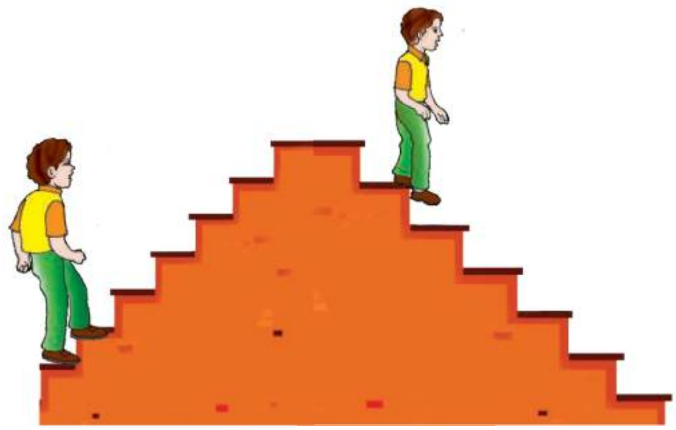

ਜਦੋਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਸੰਖਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਛੋਟੀ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਸੰਖਿਆ ਦੇ ਕ੍ਰਮ ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਵੱਧਦਾ ਕ੍ਰਮ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਜਦੋਂ ਦਿੱਤੀਆ ਸੰਖਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਵੱਡੀ ਤੋਂ ਛੋਟੀ ਸੰਖਿਆ ਦੇ ਕ੍ਰਮ ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਘੱਟਦਾ ਕ੍ਰਮ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।

- ਛੋਟੀ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਸੰਖਿਆ ਦਾ ਕ੍ਰਮ ਮਤਲਬ ਵੱਧਦਾ ਕ੍ਰਮ
- ਵੱਡੀ ਤੋਂ ਛੋਟੀ ਸੰਖਿਆ ਦਾ ਕ੍ਰਮ ਮਤਲਬ ਘੱਟਦਾ ਕ੍ਰਮ

ਆਓ ਕਰੀਏ

1. ਵੱਧਦੇ ਕ੍ਰਮ ਵਿੱਚ ਲਿਖੋ :

200, 900, 600, 400, 100	100	200	400	600	900
322, 475, 715, 805, 605,					
169, 289, 359, 479, 539					
308, 820, 119, 426, 511					

2. ਘੱਟਦੇ ਕ੍ਰਮ ਵਿੱਚ ਲਿਖੋ :

715, 810, 418, 751, 690	
306, 422, 86, 673, 724	
972, 949, 740, 704, 384	
865, 764, 467, 359, 901	

3. ਵੱਧਦੇ ਕ੍ਰਮ ਵਿੱਚ ਲਿਖੋ :

575, 525, 700
....

331, 307, 340
....

403, 473, 440
....

721, 785, 716
....

202, 227, 222
....

175, 120, 150
....

4. ਘੱਟਦੇ ਕ੍ਰਮ ਵਿੱਚ ਲਿਖੋ :

515, 545, 520
....

107, 109, 103
....

206, 260, 216
....

407, 418, 435
....

515, 218, 337
....

928, 375, 357
....

ਵੱਖ- ਵੱਖ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨਾਲ ਗਿਣਤੀ

2 ਦੀ ਛਾਲ

1	3	5	7	9	11	13	15
4	6	8					
7							

3 ਦੀ ਛਾਲ

2	5	8	11	14	17	20	23
4	7	10					
5	8						

5 ਦੀ ਛਾਲ

1	6	11	16	21	26	31	36
2	7	12					
4	9						

10 ਦੀ ਛਾਲ

2	12	22	32	42	52	62	72
6	16						
10							

ਪ੍ਰਯੋਗੀ ਕਿਰਿਆ

ਉਦੇਸ਼ : ਦਿੱਤੇ ਅੰਕਾਂ ਤੋਂ ਵੱਡੀ/ਛੋਟੀ ਤਿੰਨ ਅੰਕੀ ਸੰਖਿਆ ਬਨਾਉਣਾ।

ਸਮੱਗਰੀ : 0 ਤੋਂ 9 ਤੱਕ ਫਲੈਸ਼ ਕਾਰਡ

ਵਿਧੀ : 1. 0 ਤੋਂ 9 ਤੱਕ ਦੇ ਫਲੈਸ਼ ਕਾਰਡਾਂ ਨੂੰ ਮੇਜ਼ 'ਤੇ ਰੱਖੋ।

0	1	2	3	4	5	6	7	8	9

2. ਜਮਾਤ ਵਿੱਚੋਂ ਤਿੰਨ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਕੇ ਇੱਕ-ਇੱਕ ਕਾਰਡ ਚੁੱਕਣ ਲਈ ਕਹੋ।

2	3	5

3. ਹੁਣ ਤਿੰਨੋਂ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਤਿੰਨੋਂ ਅੰਕ ਮਿਲਾ ਕੇ ਛੋਟੀ ਸੰਖਿਆ ਬਨਾਉਣ ਲਈ ਕਹੋ।

2	3	5

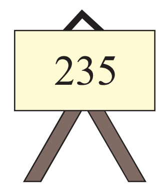

4. ਇਹਨਾਂ ਅੰਕਾਂ ਨਾਲ ਵੱਡੀ ਸੰਖਿਆ ਬਨਾਉਣ ਲਈ ਕਹੋ।

5	3	2

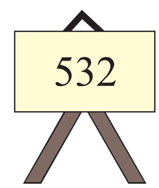

5. ਹੁਣ ਸਾਰੀਆਂ ਸੰਖਿਆਵਾਂ ਬਨਾਉਣ ਲਈ ਕਹੋ।

2	3	5	2	5	3	3	2	5
5	2	3	3	5	2	5	3	2

6. ਪਗ 5 ਵਿੱਚ ਬਣੀਆਂ ਸੰਖਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਵੱਧਦੇ ਕ੍ਰਮ/ਘੱਟਦੇ ਕ੍ਰਮ ਵਿੱਚ ਲਿਖਣ ਲਈ ਕਹੋ।

7. ਸਾਰੀਆਂ ਸੰਖਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਲਿਖਣ ਲਈ ਕਹੋ।

ਅਧਿਆਪਕ ਸੰਕੇਤ :

- ਜੇ ਬੱਚਾ 0 ਦਾ ਫਲੈਸ਼ ਕਾਰਡ ਚੁੱਕੇ ਅਤੇ ਤਿੰਨ ਅੰਕੀ ਸੰਖਿਆ ਬਣਾਉਣ ਲਈ, ਸ਼ੁਰੂ ਵਿੱਚ '0' ਲਗਾਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਸਮਝਾਉਣਾ ਕਿ ਇਹ ਤਿੰਨ ਅੰਕੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਦੋ ਅੰਕੀ ਸੰਖਿਆ ਹੈ।
- ਦਿੱਤੇ ਦੋ ਅੰਕਾਂ ਨੂੰ ਦੁਹਰਾ ਕੇ ਤਿੰਨ ਅੰਕੀ ਵੱਡੀ ਅਤੇ ਛੋਟੀ ਸੰਖਿਆ ਵੀ ਬਣਾਈ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਬਾਰੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਦੱਸੋ ਅਤੇ ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਰਾਹੀਂ ਸਮਝਾਓ।

ਆਓ ਕਰੀਏ

1. ਤਿੰਨ ਅੰਕਾਂ ਦੀ ਛੋਟੀ ਤੋਂ ਛੋਟੀ ਸੰਖਿਆ ਬਣਾਓ:

(i) 8, 4, 2 (ii) 7, 2, 5 (iii) 1, 0, 8

(iv) 3, 8, 1 (v) 9, 6, 7 (vi) 7, 9, 8

2. ਤਿੰਨ ਅੰਕਾਂ ਦੀ ਵੱਡੀ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਸੰਖਿਆ ਬਣਾਓ:

(i) 6, 0, 2 (ii) 4, 1, 3 (iii) 5, 9, 7

3. ਅੰਕਾਂ ਨੂੰ ਦੁਹਰਾ ਕੇ ਤਿੰਨ ਅੰਕਾਂ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਸੰਖਿਆ ਬਣਾਓ:

(i) 5, 1 (ii) 8, 2 (iii) 5, 8

4. ਅੰਕਾਂ ਨੂੰ ਦੁਹਰਾ ਕੇ ਤਿੰਨ ਅੰਕਾਂ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਛੋਟੀ ਸੰਖਿਆ ਬਣਾਓ:

(i) 2, 5 (ii) 7, 6 (iii) 7, 2

5. ਸਹੀ ਜਵਾਬ 'ਤੇ ਚੱਕਰ ਲਗਾਓ:

3 ਸੈਂਕੜੇ + 2 ਇਕਾਈਆਂ	320	302
4 ਸੈਂਕੜੇ + 3 ਦਹਾਈਆਂ + 1 ਇਕਾਈ	431	413
2 ਸੈਂਕੜੇ + 7 ਦਹਾਈਆਂ	207	270

6. ਖਾਲੀ ਥਾਵਾਂ ਭਰੋ :-

2 ਅੰਕਾਂ ਦੀ ਛੋਟੀ ਤੋਂ ਛੋਟੀ ਸੰਖਿਆ ਤੋਂ ਬਿਲਕੁੱਲ ਪਹਿਲਾਂ .... ਸੰਖਿਆ ਹੈ।

2 ਅੰਕਾਂ ਦੀ ਵੱਡੀ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਸੰਖਿਆ ਤੋਂ ਬਿਲਕੁੱਲ ਪਹਿਲਾਂ .... ਸੰਖਿਆ ਹੈ।

3 ਅੰਕਾਂ ਦੀ ਛੋਟੀ ਤੋਂ ਛੋਟੀ ਸੰਖਿਆ ਤੋਂ ਬਿਲਕੁੱਲ ਬਾਅਦ .... ਸੰਖਿਆ ਹੈ।

3 ਅੰਕਾਂ ਦੀ ਵੱਡੀ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਸੰਖਿਆ ਤੋਂ ਬਿਲਕੁੱਲ ਬਾਅਦ .... ਸੰਖਿਆ ਹੈ।

7. ਤਿੰਨ ਅੰਕੀ ਸੰਖਿਆ ਬਣਾਓ :-

ਜਿਸਦਾ ਦਹਾਈ ਦਾ ਅੰਕ 6 ਹੋਵੇ, ਇਕਾਈ ਦਾ ਅੰਕ 7 ਤੋਂ 2 ਵੱਧ ਹੋਵੇ, ਅਤੇ ਸੌ ਦੇ ਸਥਾਨ ਦਾ ਅੰਕ 4 ਅਤੇ 6 ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਹੋਵੇ।

ਵਰਕਸ਼ੀਟ

1. ਕਰੰਸੀ ਨੋਟਾਂ ਦੁਆਰਾ ਦੱਸੀ ਸੰਖਿਆ ਨੂੰ ਅੰਕਾਂ ਅਤੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਲਿਖੋ :

		ਅੰਕਾਂ ਵਿੱਚ	ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ
	=		
	=		

2. ਸੰਖਿਆ ਨੂੰ ਗਿਣਤਾਰੇ 'ਤੇ ਦਿਖਾਓ :

ਸੈ. ਦ. ਇ.	ਸੈ. ਦ. ਇ.	ਸੈ. ਦ. ਇ.
589	306	140

3. ਸੋਚੋ, ਸਮਝੋ ਅਤੇ ਗਿਣਤੀ ਪੂਰੀ ਕਰੋ :

100 → 200 → ☐ → ☐ → ☐

50 → 100 → ☐ → ☐ → ☐

4. ਪੁੱਠੀ ਗਿਣਤੀ ਲਿਖੋ :

☐ ← ☐ ← ☐ ← 308 ← 309

☐ ← ☐ ← ☐ ← ☐ ← 730

5. ਸੰਖਿਆ ਵਿੱਚ ਚੱਕਰ ਵਾਲੇ ਅੰਕ ਦਾ ਸਥਾਨਕ ਮੁੱਲ ਲਿਖੋ

6(9)2

ਸੈਂਕੜੇ	ਦਹਾਈਆਂ	ਇਕਾਈਆਂ

ਸਥਾਨਕ ਮੁੱਲ ☐

7(5)0

ਸੈਂਕੜੇ	ਦਹਾਈਆਂ	ਇਕਾਈਆਂ

ਸਥਾਨਕ ਮੁੱਲ ☐

6. ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਲਿਖੋ :

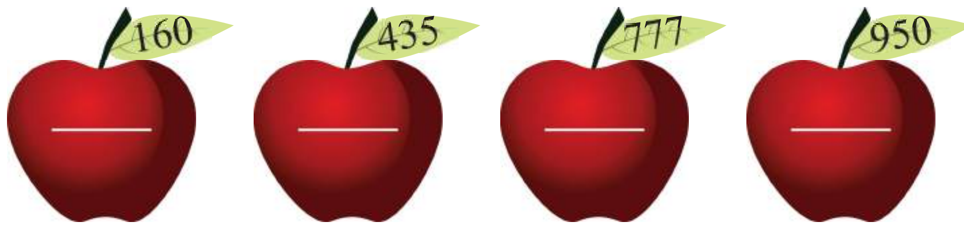

7. ਅੰਕਾਂ ਵਿੱਚ ਲਿਖੋ :

8. ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਲਿਖੋ :

863 = ________ + ________ + ________

787 = ________ + ________ + ________

416 = ___ + ___ + ___   393 = ___ + ___ + ___

9. ਸੰਖਿਆ ਬਣਾਓ :

200 + 10 + 4 = ___ | 600 + 90 + 7 = ___

10. ਗਿਣਤਾਰੇ 'ਤੇ ਦੱਸੀ ਸੰਖਿਆ ਅਨੁਸਾਰ ਸੰਖਿਆ ਨੂੰ ਅੰਕਾਂ ਅਤੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਲਿਖੋ :

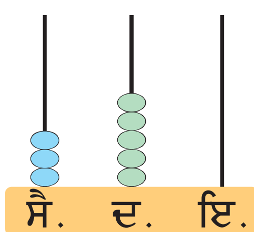

ਅੰਕਾਂ ਵਿੱਚ = ...

ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ = ...

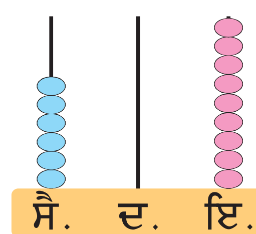

ਅੰਕਾਂ ਵਿੱਚ = ...

ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ = ...

11. 100-100 ਦੇ, 10-10 ਦੇ ਅਤੇ 1-1 ਦੇ ਕਿੰਨੇ ਨੋਟਾਂ ਤੋਂ ਸੰਖਿਆ 347 ਬਣਦੀ ਹੈ ?

12. 100-100 ਦੇ, 10-10 ਦੇ ਅਤੇ 1-1 ਦੇ ਕਿੰਨੇ ਨੋਟਾਂ ਤੋਂ ਸੰਖਿਆ 865 ਬਣਦੀ ਹੈ ?

ਯਾਦ ਰੱਖਣ ਯੋਗ ਗੱਲਾਂ

- ਇੱਕ ਅੰਕ ਦੀ ਛੋਟੀ ਤੋਂ ਛੋਟੀ ਸੰਖਿਆ = 1
- ਇੱਕ ਅੰਕ ਦੀ ਵੱਡੀ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਸੰਖਿਆ = 9
- ਦੋ ਅੰਕਾਂ ਦੀ ਛੋਟੀ ਤੋਂ ਛੋਟੀ ਸੰਖਿਆ =10
- ਦੋ ਅੰਕਾਂ ਦੀ ਵੱਡੀ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਸੰਖਿਆ =99
- ਤਿੰਨ ਅੰਕਾਂ ਦੀ ਛੋਟੀ ਤੋਂ ਛੋਟੀ= ਸੰਖਿਆ 100 =

ਅਸੀਂ ਜੋ ਸਿੱਖਿਆ

ਸੰਖਿਆਵਾਂ
↓
ਤਿੰਨ ਅੰਕੀ ਸੰਖਿਆ
↓
- ਇਕਾਈ, ਦਹਾਈ, ਸੈਂਕੜੇ ਦਾ ਗਿਆਨ → ਸਥਾਨਕ ਮੁੱਲ, ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਰੂਪ
- ਤੁਲਨਾ → ਵੱਧਦਾ ਕ੍ਰਮ, ਘੱਟਦਾ ਕ੍ਰਮ

2 ਜੋੜ ਘਟਾਓ

ਉਦੇਸ਼

- ਚਿੱਤਰ ਅਤੇ ਕਹਾਣੀ ਰਾਹੀਂ ਜੋੜ ਅਤੇ ਘਟਾਓ ਦੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਹੱਲ ਕਰਨਾ।
- ਦਿੱਤੇ ਅੰਕਾਂ ਵਿੱਚ ਜੋੜ ਅਤੇ ਘਟਾਓ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਗਾਉਣਾ।
- ਜੋੜ ਅਤੇ ਘਟਾਓ ਤੱਥਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ ਕਰਨਾ।
- ਦੋ ਸੰਖਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਸਮੂਹੀਕਰਨ ਕਰਕੇ ਅਤੇ ਬਿਨ੍ਹਾਂ ਸਮੂਹੀਕਰਨ ਕੀਤੇ, ਜੋੜ ਅਤੇ ਘਟਾਓ ਲੰਬਾਤਮਕ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਕਰਨਾ।
- ਸਥਾਨਕ ਮੁੱਲ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਹਾਸਲ ਸਮੇਤ ਜੋੜ ਅਤੇ ਘਟਾਓ ਕਰਨਾ।

ਕੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਯਾਦ ਹੈ ?

1. ਜੋੜ ਕਰੋ :

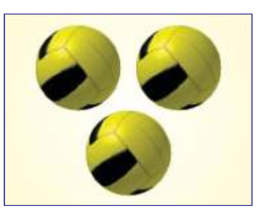
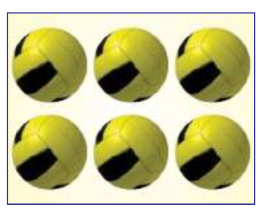

$3 + 6 =$

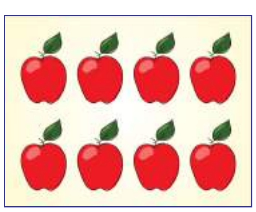
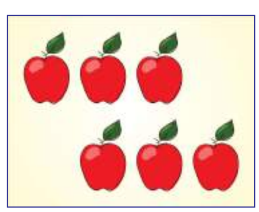

$8 + 6 =$

2. ਅੱਗੇ ਵਧਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਜੋੜਫਲ ਪਤਾ ਕਰਨਾ :

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20

10 + 8 = 10 ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐

15 + 4 = 15 ☐ ☐ ☐ ☐

80 + 6

54 + 5

3. ਸੰਖਿਆ ਨੂੰ ਦਹਾਈ/ਇਕਾਈ ਵਿੱਚ ਲਿਖੋ :

42 = -------- ਦਹਾਈਆਂ + -------- ਇਕਾਈਆਂ

63 = -------- ਦਹਾਈਆਂ + -------- ਇਕਾਈਆਂ

4. ਸੰਖਿਆ ਬਣਾਓ :

7 ਦਹਾਈਆਂ + 4 ਇਕਾਈਆਂ = ---------

3 ਦਹਾਈਆਂ + 0 ਇਕਾਈਆਂ = ---------

5. ਇੱਕ ਸੰਖਿਆ ਤੋੜ ਕੇ ਜੋੜ ਕਰਨਾ :

42 + 26

70 + 19

6. ਦੋਵੇਂ ਸੰਖਿਆਵਾਂ ਤੋੜ ਕੇ ਜੋੜ ਕਰਨਾ :

39 + 52

7. 35 + 23 ਗਿਣਤਾਰੇ ਵਿੱਚ ਮੋਤੀ ਪਾ ਕੇ ਜੋੜ ਕਰਨਾ :

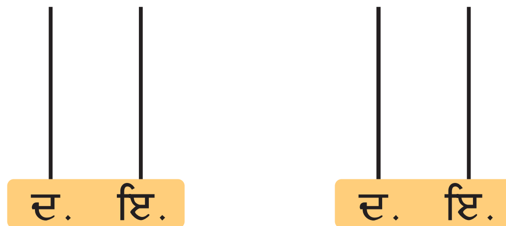

8. ਕੱਢ ਦੇਣ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਘਟਾਓ ਕਰੋ :

9 - 4 =

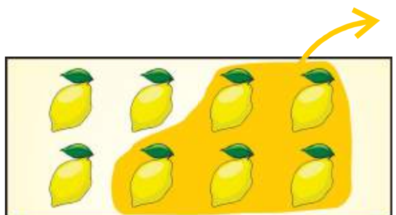

8 - 5 =

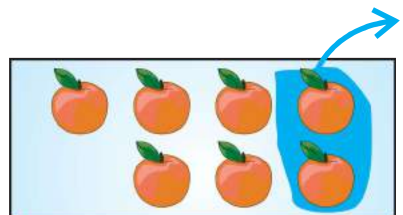

7 - 2 =

9. ਪਿੱਛੇ ਗਿਣਦੇ ਹੋਏ ਘਟਾਓ ਕਰੋ :

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20

20 - 8 =

20

15 - 4 =

15

76 - 4

52 - 2

10. ਇੱਕ ਸੰਖਿਆ ਤੋੜ ਕੇ ਘਟਾਓ ਕਰਨਾ :

75 - 32

ਗਤੀਵਿਧੀ

ਚਿੱਤਰ ਅਤੇ ਕਹਾਣੀ ਰਾਹੀਂ ਜੋੜ

ਸੋਮਵਾਰ ਨੂੰ ਸਕੂਲ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿੱਚ ਅਵਨੀਤ ਸਿੰਘ, ਸਿੱਪੀ, ਅਸਲਮ ਅਤੇ ਸ਼੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਖੇਡ ਰਹੇ ਸਨ। ਸਿੱਪੀ ਜਾਨਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਸੀ ਕੀ ਤੀਸਰੀ ਜਮਾਤ ਵਿੱਚ ਕਿੰਨੇ ਬੱਚੇ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਨ ?

ਅਸਲਮ

ਸਿੱਪੀ ! ਕੀ ਤੈਨੂੰ ਪਤਾ ਤੀਸਰੀ ਜਮਾਤ ਵਿੱਚ ਕਿੰਨੇ ਬੱਚੇ ਹਨ ?

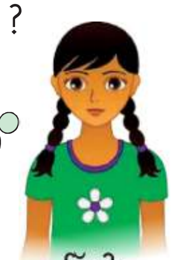

ਸਿੱਪੀ

ਹਾਂ ਅਸਲਮ ! ਤੀਸਰੀ ਜਮਾਤ ਦੇ ਦੋ ਸੈਕਸ਼ਨ ਹਨ। ਸੈਕਸ਼ਨ ਏ ਵਿੱਚ 30 ਅਤੇ ਸੈਕਸ਼ਨ ਬੀ ਵਿੱਚ 36 ਬੱਚੇ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਨ।

ਅਵਨੀਤ ਸਿੰਘ

ਫਿਰ ਦੋਵਾਂ ਸੈਕਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਬੱਚੇ ਮਿਲਾ ਕੇ ਕਿੰਨੇ ਹੋਏ ?

ਸ਼੍ਰਿਸ਼ਟੀ

ਜੋੜ ਕੇ ਦੇਖ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ

ਜੋੜ ਦਾ ਮਤਲਬ ਸਾਰੀਆਂ ਵਸਤੂਆਂ ਨੂੰ ਇੱਕਠਾ ਕਰਨਾ। ਜੋੜ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ (+)

	ਦਹਾਈ	ਇਕਾਈ
	3	0
+	3	6
	6	6

→ ਜੋੜ ਫਲ

ਸਿੱਪੀ

30+36 = 66 ਤੀਸਰੀ ਜਮਾਤ ਵਿੱਚ 66 ਬੱਚੇ ਹਨ।

ਆਓ ਕਰੀਏ

ਦੋ ਅੰਕਾਂ ਵਾਲੀਆਂ ਸੰਖਿਆਵਾਂ ਦਾ ਜੋੜ :

	ਦਹਾਈ	ਇਕਾਈ
	8	0
+		5

	ਦਹਾਈ	ਇਕਾਈ
	9	2
+		5

	ਦਹਾਈ	ਇਕਾਈ
	6	0
+		4

	ਦਹਾਈ	ਇਕਾਈ
	6	4
+	2	2

ਜੋੜ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਵਿਧੀਆਂ

ਇੱਕ ਸੰਖਿਆ ਨੂੰ ਤੋੜ ਕੇ :-

(i) $64 + 28 = 64 + \boxed{20 + 8}$

$= \boxed{64 + 20} + 8$

$= 84 + 8$

$= 92$

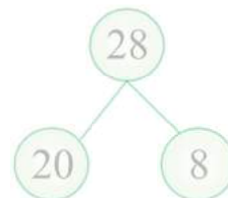

(ii) $125 + 29 = 125 + \boxed{20 + 9}$

$= \boxed{125 + 20} + 9$

$= 145 + 9$

$= 154$

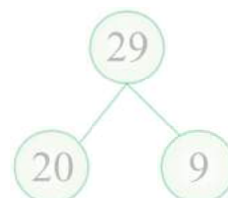

ਦੋਵੇਂ ਸੰਖਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਤੋੜ ਕੇ :-

(i) $56 + 35 = \boxed{50 + 6} + \boxed{30 + 5}$

$= \boxed{50 + 30} + \boxed{6 + 5}$

$= 80 + 11 = 91$

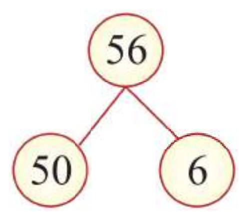

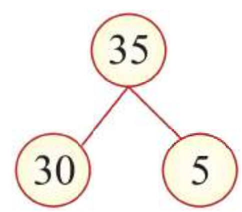

(ii) $108 + 85 = \boxed{100 + 8} + \boxed{80 + 5}$

$= \boxed{100 + 80} + \boxed{8 + 5}$

$= 180 + 13$

$= 193$

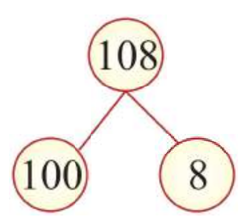

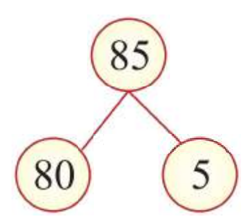

ਦਸ-ਦਸ ਦੇ ਜੋੜੇ ਬਣਾ ਕੇ :

(i) 67 + 26 = 67 + 10 + 10 + 6

= 67 → 77 → 87 → 93

= 67 + 26 = 93

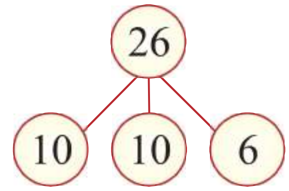

(ii) 148 + 37 = 148 + 10 + 10 + 10 + 7

= 148 → 158 → 168 → 178 → 185

= 148 + 37 = 185

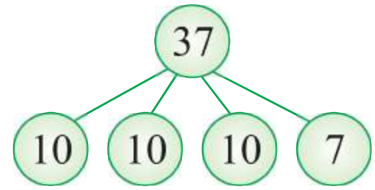

ਆਓ ਕਰੀਏ

1. ਇੱਕ ਸੰਖਿਆ ਨੂੰ ਤੋੜ ਕੇ ਜੋੜਫਲ ਪਤਾ ਕਰੋ :-

(a) 46 + 18 =	(b) 48 + 29 =	(c) 40 + 20 =
(d) 76 + 40 =	(e) 92 + 18 =	(f) 33 + 44 =
(g) 104 + 30 =	(h) 316 + 22 =	(i) 526 + 47

2. ਦੋਵੇਂ ਸੰਖਿਆਵਾਂ ਤੋੜ ਕੇ, ਜੋੜਫਲ ਪਤਾ ਕਰੋ :

63 + 46 =	90 + 40 =
75 + 49 =	76 + 52 =
266 + 39 =	317 + 69 =

3. ਦਸ-ਦਸ ਦੇ ਜੋੜੇ ਬਣਾ ਕੇ ਗਿਣਤੀ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਜੋੜ ਕਰੋ :

56 + 38 =	90 + 50 =
617 + 57 =	217 + 35 =

ਗਤੀਵਿਧੀ

ਚਿੱਤਰ ਅਤੇ ਕਹਾਣੀ ਰਾਹੀਂ ਘਟਾਓ

ਮੰਗਲਵਾਰ ਨੂੰ ਅਵਨੀਤ ਸਿੰਘ, ਸਿੱਪੀ, ਅਸਲਮ ਅਤੇ ਸ਼੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਖੇਡ ਰਹੇ ਸਨ।

ਘਟਾਓ ਦਾ ਮਤਲਬ ਕੱਢਣਾ। ਘਟਾਓ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ (−)

	ਦਹਾਈ	ਇਕਾਈ	
	7	4	
−	3	0	
	4	4	→ ਅੰਤਰ

ਦਿੱਤੀਆਂ ਸੰਖਿਆਵਾਂ ਦਾ ਅੰਤਰ ਪਤਾ ਕਰੋ :-

	ਦਹਾਈ	ਇਕਾਈ
	8	7
−		5

	ਦਹਾਈ	ਇਕਾਈ
	9	6
−		6

	ਦਹਾਈ	ਇਕਾਈ
	8	0
−	6	0

	ਦਹਾਈ	ਇਕਾਈ
	7	2
−	2	2

ਘਟਾਓ ਦੀਆਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਵਿਧੀਆਂ

ਦਸ ਦਸ ਦੇ ਜੋੜੇ ਬਣਾ ਕੇ :

(i) 57 - 22 = 2 10 10 57

35 ← 37 ← 47 57

57 - 22 = 35

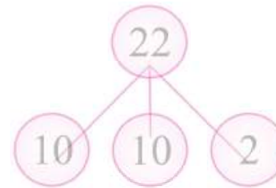

(ii) 63 - 46 = 6 10 10 10 10 63

17 ← 23 ← 33 ← 43 ← 53 63

63 - 46 = 17

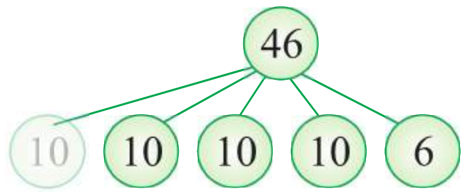

ਦੋਵੇਂ ਸੰਖਿਆਵਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸੇ ਇੱਕ ਸੰਖਿਆ ਨੂੰ 10 ਦਾ ਗੁਣਾਂਕ ਬਣਾ ਕੇ :

(i) 56 - 37 = 56 + 3 – 37 + 3

= 59 – 40

= 19

(ii) 92 - 86 = 92 + 4 – 86 + 4

= 96 – 90

= 6

ਦੋਵੇਂ ਸੰਖਿਆਵਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਸੰਖਿਆ ਨੂੰ 100 ਦਾ ਗੁਣਾਂਕ ਬਣਾ ਕੇ :

(i) 427 – 192 = 427 + 8 – 192 + 8

= 435 – 200

= 235

(ii) 709 – 397 = 709 + 3 – 397 + 3

= 712 – 400

= 312

ਆਓ ਕਰੀਏ

1. ਦਸ ਦਸ ਦੇ ਜੋੜੇ ਬਣਾ ਕੇ ਘਟਾਓ ਕਰੋ :

92 – 42 =	78 – 40 =	62 – 38 =
175 – 100 =	325 – 210 =	478 – 150 =

2. ਦੋਵੇਂ ਸੰਖਿਆਵਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸੇ ਇੱਕ ਸੰਖਿਆ ਨੂੰ 10 ਦਾ ਗੁਣਾਂਕ ਬਣਾਕੇ ਘਟਾਓ ਕਰੋ :

75 – 29	80 – 24	88 – 42
61 – 57	97–49	92 – 63

3. ਦੋਵੇਂ ਸੰਖਿਆਵਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਸੰਖਿਆ ਨੂੰ 100 ਦਾ ਗੁਣਾਂਕ ਬਣਾ ਕੇ ਘਟਾਓ ਕਰੋ :

709 – 395	587 – 195	591 – 123
488 – 190	893 – 410	776 – 592

ਪ੍ਰਯੋਗੀ ਕਿਰਿਆ

ਗਿਣਤਾਰੇ 'ਤੇ ਜੋੜ : ਬਿਨਾਂ ਹਾਸਲ ਤੋਂ

ਰਸਲੀਨ ਕੋਲ 26 ਮੋਤੀ ਸੀ। ਪਰਨੀਤ ਨੇ 32 ਮੋਤੀ ਰਸਲੀਨ ਨੂੰ ਹੋਰ ਦੇ ਦਿੱਤੇ। ਹੁਣ ਰਸਲੀਨ ਕੋਲ ਕਿੰਨੇ ਮੋਤੀ ਹੋ ਗਏ?

ਉਦੇਸ਼ : ਜੋੜ ਦੀ ਸਮਝ ਵਿਕਸਿਤ ਕਰਨਾ ।

ਸਮੱਗਰੀ : ਗਿਣਤਾਰਾ

ਵਿਧੀ : 1. ਦੋਵੇਂ ਗਿਣਤਾਰਿਆਂ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੇ (26 + 32) ਅਨੁਸਾਰ ਮੋਤੀ ਪਾਓ।

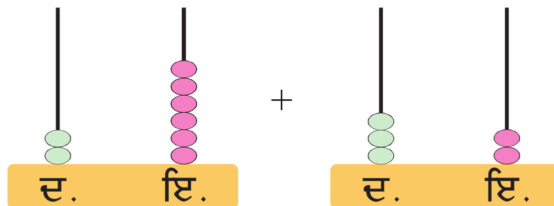

2. ਦੋਵੇਂ ਗਿਣਤਾਰਿਆਂ ਦੇ ਇਕਾਈਆਂ ਮੋਤੀਆਂ ਨੂੰ ਇਕੱਠਾ ਜੋੜੋ ਅਤੇ ਇੱਕ ਹੀ ਸਿਲਾਈ (rod) ਵਿੱਚ ਪਾਓ। 6 + 2 = 8

3. ਦੋਵੇਂ ਗਿਣਤਾਰਿਆਂ ਦੇ ਦਹਾਈਆਂ ਦੇ ਮੋਤੀ ਇਕੱਠੇ ਜੋੜੋ ਅਤੇ ਇੱਕ ਹੀ ਸਿਲਾਈ (rod) ਵਿੱਚ ਪਾਓ। 20 + 30 = 50

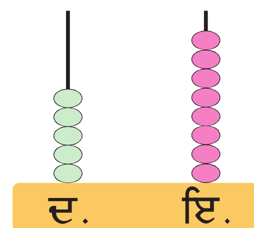

4. ਉੱਤਰ = 5 ਦਹਾਈਆਂ ਅਤੇ 8 ਇਕਾਈਆਂ 50 + 8 = 58

ਇਸ ਲਈ, ਰਸਲੀਨ ਕੋਲ ਹੁਣ 58 ਮੋਤੀ ਹੋ ਗਏ।

ਹਰਮੀਤ ਸਿੰਘ ਕੋਲ 142 ਰੁਪਏ ਹਨ। ਲਖਵੀਰ ਸਿੰਘ ਕੋਲ 232 ਰੁਪਏ ਹਨ। ਦੋਵਾਂ ਕੋਲ ਕਿੰਨੇ ਰੁਪਏ ਹਨ?

ਵਿਧੀ : 1. ਦੋਵੇਂ ਗਿਣਤਾਰਿਆਂ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੇ (142 + 232) ਅਨੁਸਾਰ ਮੋਤੀ ਪਾਓ।

2. ਦੋਵੇਂ ਗਿਣਤਾਰਿਆਂ ਦੇ ਇਕਾਈਆਂ ਦੇ ਮੋਤੀਆਂ ਨੂੰ ਇਕੱਠਾ ਜੋੜੋ ਅਤੇ ਇੱਕ ਹੀ ਸਿਲਾਈ (rod) ਵਿੱਚ ਪਾਓ। 2 + 2 = 4

3. ਦੋਵੇਂ ਗਿਣਤਾਰਿਆਂ ਦੇ ਦਹਾਈਆਂ ਦੇ ਮੋਤੀ ਇਕੱਠੇ ਜੋੜੋ ਅਤੇ ਇੱਕ ਹੀ ਸਿਲਾਈ (rod) ਵਿੱਚ ਪਾਓ। 40 + 30 = 70

4. ਦੋਵੇਂ ਗਿਣਤਾਰਿਆਂ ਦੇ ਸੈਂਕੜੇ ਦੇ ਮੋਤੀਆਂ ਨੂੰ ਇਕੱਠਾ ਕਰੋ। (100 + 200 = 300)

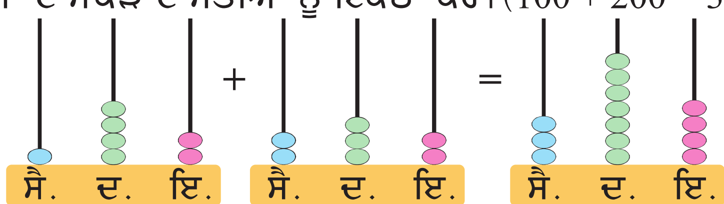

5. ਉੱਤਰ = 3 ਸੈਂਕੜੇ, 7 ਦਹਾਈਆਂ ਅਤੇ 4 ਇਕਾਈਆਂ 300 + 70 + 4 = 374

ਇਸ ਲਈ, ਦੋਵਾਂ ਕੋਲ ਹੁਣ ਕੁੱਲ 374 ਰੁਪਏ ਹਨ।

ਆਓ ਕਰੀਏ

ਗਿਣਤਾਰੇ ਵਿੱਚ ਮੋਤੀ ਬਣਾਓ ਤੇ ਜੋੜ ਕਰੋ :-

(i) 54 + 32

ਦ.	ਇ.		ਦ.	ਇ.		ਦ.	ਇ.
5	4	+	3	2	=	____	

(ii) 82 + 15

ਦ.	ਇ.		ਦ.	ਇ.		ਦ.	ਇ.
8	2	+	1	5	=	____	

(iii) 715 + 222

ਸ.	ਦ.	ਇ.		ਸ.	ਦ.	ਇ.		ਸ.	ਦ.	ਇ.
7	1	5	+	2	2	2	=	____		

(iv) 310 + 406

ਸ.	ਦ.	ਇ.		ਸ.	ਦ.	ਇ.		ਸ.	ਦ.	ਇ.
3	1	0	+	4	0	6	=	____		

ਪ੍ਰਯੋਗੀ ਕਿਰਿਆ

ਗਿਣਤਾਰੇ 'ਤੇ ਘਟਾਓ : ਬਿਨਾਂ ਹਾਸਲ ਤੋਂ

ਸੁਪਰੀਤ ਕੋਲ 46 ਮੋਤੀ ਸੀ। ਉਸਨੇ 22 ਮੋਤੀ ਮਨਮੀਤ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤੇ। ਹੁਣ ਸੁਪਰੀਤ ਕੋਲ ਕਿੰਨੇ ਮੋਤੀ ਬਚੇ?

ਉਦੇਸ਼ : ਘਟਾਓ ਦੀ ਸਮਝ ਵਿਕਸਿਤ ਕਰਨਾ ।

ਸਮੱਗਰੀ : ਗਿਣਤਾਰਾ

ਵਿਧੀ : 1. ਗਿਣਤਾਰੇ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੀ ਵੱਡੀ ਸੰਖਿਆ 46 ਅਨੁਸਾਰ ਮੋਤੀ ਪਾਓ।

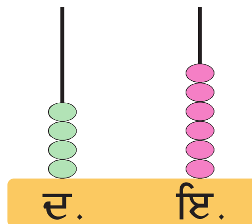

2. ਇੱਥੇ ਵੱਡੀ ਸੰਖਿਆ ਇਕਾਈ ਦੇ ਸਥਾਨ ਤੇ ਅੰਕ 6 ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਘਟਾਉਣ ਵਾਲੀ ਸੰਖਿਆ ਦੇ ਇਕਾਈ ਅੰਕ 2 ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਉਸ ਵਿੱਚੋਂ 2 ਮੋਤੀ ਬਾਹਰ ਕੱਢੋ।

6 − 2 = 4

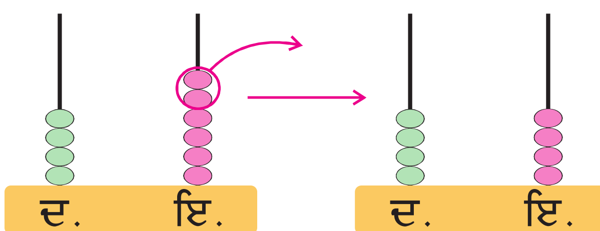

3. ਦਹਾਈ ਦੇ ਸਥਾਨ ਤੇ ਅੰਕ 4 ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਘਟਾਉਣ ਵਾਲੀ ਸੰਖਿਆ 22 ਦੇ ਦਹਾਈ ਅੰਕ 2 ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਹੈ ਇਸ ਲਈ 4 ਵਿੱਚੋਂ 2 ਮੋਤੀ ਕੱਢੋ।

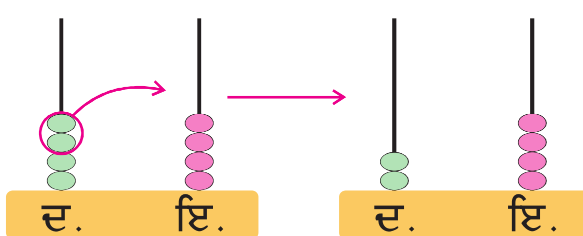

4. ਸੰਖਿਆ ਲਿਖੋ : 2 ਦਹਾਈਆਂ 4 ਇਕਾਈਆਂ

= 20 + 4

ਇਸ ਲਈ 46 - 22 = 24

ਆਓ ਕਰੀਏ

ਗਿਣਤਾਰੇ ਤੇ ਘਟਾਓ (ਬਿਨਾਂ ਹਾਸਲ) :

(i) 95 – 40

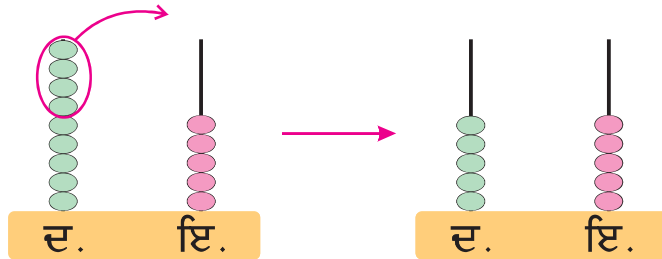

= 55

(ii) 375 – 242

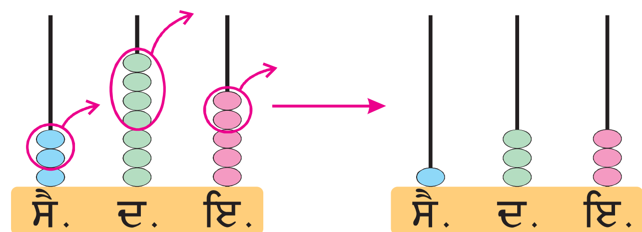

=

(iii) 60 – 20

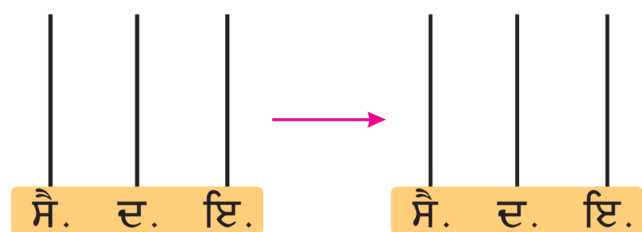

=

(iv) 824 – 312

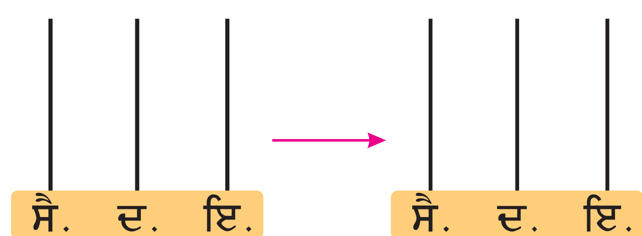

=

(v) 915 – 413

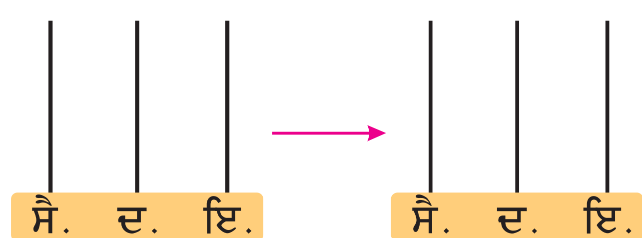

=

ਦੋ ਸੰਖਿਆਵਾਂ ਦਾ ਜੋੜ (ਬਿਨਾਂ ਹਾਸਲ)

23+51

ਵਿਧੀ

1. ਇਕਾਈਆਂ ਜੋੜੋ 3+1 = 4

2. ਦਹਾਈਆਂ ਜੋੜੋ 2+5=7

	ਦਹਾਈ	ਇਕਾਈ
	2	3
+	5	1
		4

→

	ਦਹਾਈ	ਇਕਾਈ
	2	3
+	5	1
	7	4

23+51= 74

ਦੋ ਸੰਖਿਆਵਾਂ ਦਾ ਜੋੜ (ਹਾਸਲ ਨਾਲ)

75+25

ਵਿਧੀ

1. ਇਕਾਈਆਂ ਜੋੜੋ

	ਸੈਂਕੜੇ	ਦਹਾਈ	ਇਕਾਈ
		①7	5
+		2	5
			0

5+5 = 10 ਇਕਾਈਆਂ = 1 ਦਹਾਈ + 0 ਇਕਾਈ

0 ਨੂੰ ਇਕਾਈ ਦੇ ਕਾਲਮ ਵਿੱਚ ਲਿਖੋ ਅਤੇ ਇੱਕ ਦਹਾਈ ਨੂੰ ਦਹਾਈ ਦੇ ਕਾਲਮ ਉੱਪਰ ਲਿਖੋ

2. ਦਹਾਈਆਂ ਜੋੜੋ

7+2+1 = 10 ਦਹਾਈਆਂ = 1 ਸੈਂਕੜਾ + 0 ਦਹਾਈ

	ਸੈਂਕੜੇ	ਦਹਾਈ	ਇਕਾਈ
		①7	5
+		2	5
		0	0

0 ਨੂੰ ਦਹਾਈ ਦੇ ਕਾਲਮ ਵਿੱਚ ਲਿਖੋ ਅਤੇ ਇੱਕ ਸੈਂਕੜੇ ਨੂੰ ਸੈਂਕੜੇ ਦੇ ਕਾਲਮ ਉੱਪਰ ਲਿਖੋ

3. ਸੈਂਕੜੇ ਜੋੜੋ

75 + 25 = 100

	ਸੈਂਕੜੇ	ਦਹਾਈ	ਇਕਾਈ
	①	①7	5
+		2	5
	1	0	0

ਆਓ ਕਰੀਏ

1. ਦੋ ਅੰਕੀ ਸੰਖਿਆਵਾਂ ਦਾ ਜੋੜ (ਬਿਨਾਂ ਹਾਸਲ)

	3	0
+	4	0
	7	0

	5	0
+	3	0

	6	0
+	2	0

	1	0
+	3	0

	3	7
+	2	0

	5	9
+	4	0

	7	0
+	2	9

	4	0
+	4	6

	5	2
+	3	3

	4	6
+	2	3

	6	2
+	1	7

	7	4
+		4

2. ਦੋ ਅੰਕੀ ਸੰਖਿਆਵਾਂ ਦਾ ਜੋੜ (ਹਾਸਲ ਨਾਲ)

	3	7
+	4	6

	4	8
+	3	6

	7	5
+	1	8

	9	4
+		8

	8	0
+	3	0

	7	0
+	3	2

	5	4
+	8	0

	9	2
+	7	0

	7	0
+	5	0

	8	7
+	2	4

	6	6
+	5	9

	7	4
+	8	8

ਦੋ ਅੰਕੀ ਸੰਖਿਆਵਾਂ ਦੀ ਘਟਾਓ (ਬਿਨਾਂ ਹਾਸਲ)

75−23

ਵਿਧੀ

1. ਇਕਾਈਆਂ ਘਟਾਓ 5−3 = 2

2. ਦਹਾਈਆਂ ਘਟਾਓ 7−2 = 5

75−23 = 52

	ਦਹਾਈ	ਇਕਾਈ
	7	5
-	2	3
		2

	ਦਹਾਈ	ਇਕਾਈ
	7	5
-	2	3
	5	2

ਦੋ ਅੰਕੀ ਸੰਖਿਆਵਾਂ ਦੀ ਘਟਾਓ (ਹਾਸਲ ਨਾਲ)

62−39

ਵਿਧੀ

1. ਇਕਾਈਆਂ ਘਟਾਓ

ਕਿਉਂਕਿ 9 > 2 ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਅਸੀਂ 2 ਵਿੱਚੋਂ 9 ਨਹੀਂ ਘਟਾ ਸਕਦੇ। ਇਸ ਲਈ ਅਸੀਂ 6 ਦਹਾਈਆਂ ਦੇ ਕਾਲਮ ਤੋਂ ਇੱਕ ਦਹਾਈ ਲਈ ਅਤੇ ਹੇਠ ਅਨੁਸਾਰ ਸਮੂਹੀਕਰਨ ਕੀਤਾ।

1 ਦਹਾਈ + 2 ਇਕਾਈਆਂ = 10 ਇਕਾਈਆਂ + 2 ਇਕਾਈਆਂ = 12 ਇਕਾਈਆਂ

ਹੁਣ, ਅਸੀਂ 9 ਨੂੰ 12 ਵਿੱਚੋ ਘਟਾ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ; 12−9 = 3

2. ਦਹਾਈਆਂ ਘਟਾਓ

ਕਿਉਂਕਿ 1 ਦਹਾਈ ਨੂੰ ਇਕਾਈ ਨੇ ਲਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਦਹਾਈ ਦੇ ਕਾਲਮ ਵਿੱਚ 6 ਤੋਂ 1 ਦਹਾਈ ਘੱਟ ਕੇ 5 ਦਹਾਈਆਂ ਬਚੀਆਂ।

ਹੁਣ ਦਹਾਈਆਂ ਨੂੰ ਘਟਾਓ

50−30 = 20

ਇਸ ਲਈ 62−39 = 23

ਘਟਾਓ ਦਾ ਕਾਲਮ ਵਿਧੀ ਵਿੱਚ, ਖੱਬੇ ਪਾਸੇ ਦੇ ਕਾਲਮ ਤੋਂ ਜੇ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ, ਤਾਂ ਹਾਸਲ ਲਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

1. ਦੋ ਅੰਕੀ ਸੰਖਿਆਵਾਂ ਦੀ ਘਟਾਓ (ਬਿਨਾਂ ਹਾਸਲ)

	4	8
−	3	6
	1	2

	7	0
−	4	0

	6	0
−	2	0

	9	0
−	7	0

	2	9
−	1	0

	3	8
−	2	0

	4	7
−	3	0

	9	4
−	5	0

	7	5
−	3	2

	6	7
−	4	4

	9	2
−	4	2

	8	6
−	5	6

2. ਦੋ ਅੰਕੀ ਸੰਖਿਆਵਾਂ ਦੀ ਘਟਾਓ (ਹਾਸਲ ਨਾਲ)

	(5) 6	(15) 5
−	4	7
	1	8

	7	2
−	5	8

	8	5
−	6	9

	9	6
−	5	8

	3	0
−	1	8

	4	0
−	3	8

	7	0
−	5	2

	9	0
−	6	5

	5	2
−	2	6

	6	4
−	3	7

	7	8
−	4	9

	9	1
−	8	7

ਤਿੰਨ ਅੰਕੀ ਸੰਖਿਆਵਾਂ ਦਾ ਜੋੜ (ਬਿਨਾਂ ਹਾਸਲ)

(i) 100 – 100 ਵਿੱਚ ਤੋੜ ਕੇ ਜੋੜਨਾ :

412 + 300

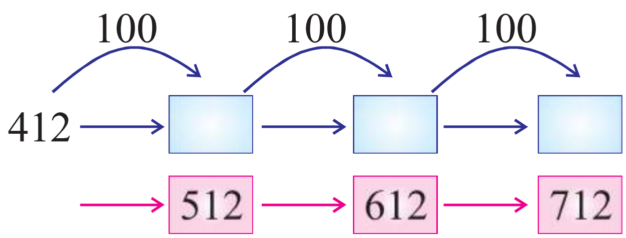

412 + 300 = 712

	ਸੈ.	ਦ.	ਇ.
	4	1	2
+	3	0	0
	7	1	2

(ii) ਸਥਾਨਕ ਮੁੱਲ ਨਾਲ ਜੋੜ :

412 + 300

	ਸੈਂਕੜਾ	ਦਹਾਈ	ਇਕਾਈ
+			

(iii) ਇੱਕ ਸੰਖਿਆ ਨੂੰ ਤੋੜ ਕੇ ਜੋੜਨਾ :–

412 + 300 = 400 + 12 + 300
= 400 + 300 + 12
= 700 + 12
= 712

(412 → 400, 12)

400 + 300 = 700
700 + 12 = 712

ਆਓ ਕਰੀਏ

ਸੈ.	ਦ.	ਇ.
3	2	5
1	4	1

→ +

ਸੈ.	ਦ.	ਇ.
3	2	5
1	4	1
		6

→ +

ਸੈ.	ਦ.	ਇ.
3	2	5
1	4	1
	6	6

→ +

ਸੈ.	ਦ.	ਇ.
3	2	5
1	4	1
4	6	6

ਤਿੰਨ ਸੰਖਿਆਵਾਂ ਦਾ ਜੋੜ ਵੀ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਉਦਾਹਰਣ :

	ਸੈ.	ਦ.	ਇ.
	3	0	2
	4	1	4
+		4	3
	7	5	9

	ਸੈ.	ਦ.	ਇ.
	3	0	0
	4	0	0
+	1	0	0
	8	0	0

	ਸੈ.	ਦ.	ਇ.
	2	1	0
	1	7	0
+	3	0	0
	6	8	0

1. ਜੋੜਫਲ ਪਤਾ ਕਰੋ :

	4	1	0
+	3	0	0

	5	0	0
+	2	0	0

	3	8	2
+	2	1	0

	5	7	5
+	4	0	0

	4	3	0
	2	0	0
+		6	0

	2	2	2
	3	0	6
+	1	4	0

	2	5	7
	1	0	0
+		4	0

	5	5	9
	4	3	0
+		1	0

475 + 403

	4	7	5
+	4	0	3

362 + 307

	3	6	2
+	3	0	7

836 + 112

	8	3	6
+	1	1	2

200 + 300

	2	0	0
+	3	0	0

2. ਜੋੜਫਲ ਪਤਾ ਕਰੋ :

124, 301, 232

+			

310, 21, 410

+			

405, 330, 42

+			

30, 40, 242

+			

ਆਓ ਸਿੱਖੀਏ

ਤਿੰਨ ਅੰਕੀ ਸੰਖਿਆਵਾਂ ਦਾ ਜੋੜ (ਹਾਸਲ ਨਾਲ)

ਕੇਵਲ ਇਕਾਈਆਂ ਵਿੱਚ ਹਾਸਲ : 318 + 234

1. ਦਿੱਤੀ ਸੰਖਿਆ ਅਨੁਸਾਰ ਸੌ-ਸੌ, ਦਸ-ਦਸ ਅਤੇ ਇੱਕ-ਇੱਕ ਦੇ ਕਰੰਸੀ ਨੋਟ ਗਿਣਨਾ।

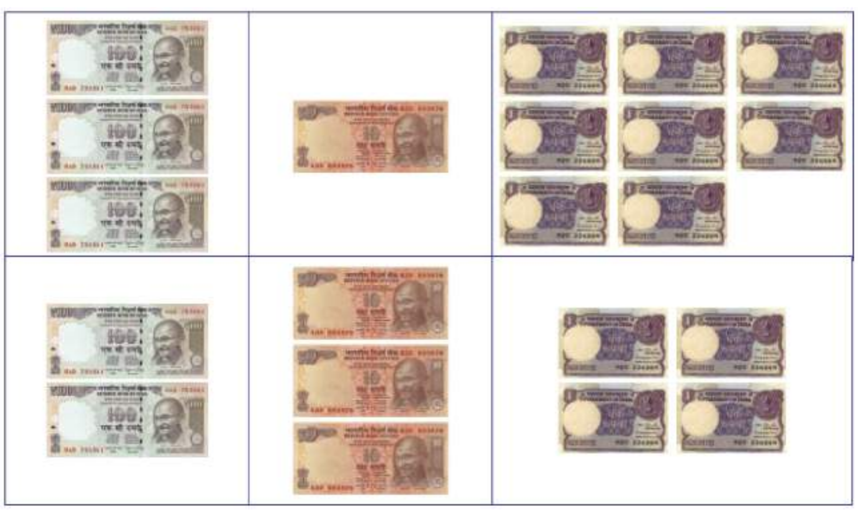

\+

2. ਇੱਕ-ਇੱਕ ਦੇ ਕਰੰਸੀ ਨੋਟ ਗਿਣਨਾ : 8 + 4 = 12

ਕਿਉਂਕਿ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ 10 ਤੋਂ ਵੱਧ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇੱਕ-ਇੱਕ ਦੇ ਦਸ ਨੋਟਾਂ ਬਦਲੇ ਇੱਕ 10 ਦਾ ਨੋਟ ਲੈ ਕੇ ਦਹਾਈ ਵਾਲੇ ਨੋਟਾਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਕੇ ਗਿਣਨਾ। ਬਾਕੀ ਇਕਾਈ ਵਾਲੇ ਨੋਟਾਂ ਵਿੱਚ ਇੱਕ-ਇੱਕ ਦੇ 2 ਨੋਟ ਬਚਣਗੇ।

3. ਦਸ-ਦਸ ਦੇ ਕਰੰਸੀ ਨੋਟ ਗਿਣਨਾ :-

$10 + 30 + 10 = 50$

4. ਸੌ-ਸੌ ਦੇ ਕਰੰਸੀ ਨੋਟ ਗਿਣਨਾ :-

$300 + 200 = 500$

5. ਸਾਰੇ ਨੋਟ ਇਕਠੇ ਗਿਣਨਾ :-

$500 + 50 + 2 = 552$

ਅਸੀਂ ਇਸ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਨੂੰ ਹੇਠ ਅਨੁਸਾਰ ਵੀ ਹੱਲ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ :

ਕੇਵਲ ਇਕਾਈਆਂ ਵਿੱਚ ਹਾਸਲ :

	3	1	8
+	2	3	4

ਪਹਿਲਾ ਪਗ →

		(1)	
	3	1	8
+	2	3	4
			2

ਦੂਜਾ ਪਗ →

		(1)	
	3	1	8
+	2	3	4
		5	2

ਤੀਜਾ ਪਗ →

		(1)	
	3	1	8
+	2	3	4
	5	5	2

ਕੇਵਲ ਦਹਾਈਆਂ ਵਿੱਚ ਹਾਸਲ :-

	5	7	2
+	2	6	5

ਪਹਿਲਾ ਪਗ →

	5	7	2
+	2	6	5
			7

ਦੂਜਾ ਪਗ →

	(1)		
	5	7	2
+	2	6	5
		3	7

ਤੀਜਾ ਪਗ →

	(1)		
	5	7	2
+	2	6	5
	8	3	7

ਇਕਾਈਆਂ, ਦਹਾਈਆਂ ਵਿੱਚ ਹਾਸਲ :-

	4	8	8
+	3	4	5

ਪਹਿਲਾ ਪਗ →

		(1)	
	4	8	8
+	3	4	5
			3

ਦੂਜਾ ਪਗ →

	(1)	(1)	
	4	8	8
+	3	4	5
		3	3

ਤੀਜਾ ਪਗ →

	(1)	(1)	
	4	8	8
+	3	4	5
	8	3	3

ਆਓ ਕਰੀਏ

ਜੋੜਫਲ ਪਤਾ ਕਰੋ :

	2	0	8
+	3	1	6

	4	1	5
+	1	0	6

	2	7	4
+	1	7	6

	5	7	6
+	3	8	9

	5	6	0
+	2	8	8

	6	7	0
+	2	5	4

	8	7	0
+	1	5	0

	7	7	7
+	1	4	8

	6	4	0
	2	0	7
+	1	1	0

	4	9	0
	2	1	6
+	1	6	5

	3	7	3
	2	1	2
+	2	1	8

	6	1	8
	1	9	2
+	1	0	4

	3	0	0
	2	0	0
+	4	0	0

	4	2	8
	2	3	9
+	2	4	0

	5	0	6
	3	0	7
+	1	6	3

	3	9	1
	2	0	2
+	1	0	4

	2	2	1
	2	7	6
+	3	6	1

	2	5	6
	2	4	5
+	3	7	2

	7	5	9
	2	3	1
+	1	2	3

	2	9	9
	2	6	6
+	2	2	2

ਤਿੰਨ ਅੰਕਾਂ ਵਾਲੀਆਂ ਸੰਖਿਆਵਾਂ ਦਾ ਅੰਤਰ

(i) 100–100 ਵਿੱਚ ਤੋੜ ਕੇ ਘਟਾਉਣਾ :

500-300

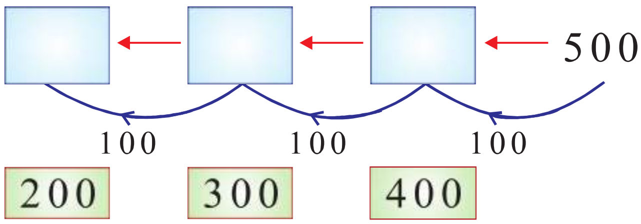

500-300 = 200

(ii) ਸਥਾਨਕ ਮੁੱਲ ਨਾਲ ਘਟਾਓ :–

650-400

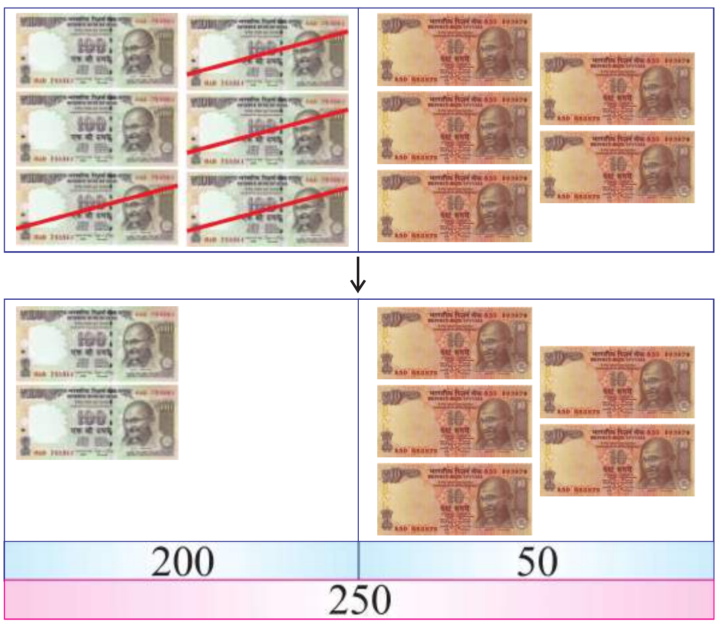

	6	5	0
-	4	0	0
	2	5	0

650-400 = 250

(iii) ਅੰਤਰ ਪਤਾ ਕਰੀਏ :–

424-300

	4	2	4
-	3	0	0

ਪਹਿਲਾ ਪਗ →

	4	2	4
-	3	0	0
			4

ਦੂਜਾ ਪਗ →

	4	2	4
-	3	0	0
		2	4

ਤੀਜਾ ਪਗ →

	4	2	4
-	3	0	0
	1	2	4

346-40

	3	4	6
-		4	0
	3	0	6

792-62

	7	9	2
-		6	2
	7	3	0

840-30

	8	4	0
-		3	0
	8	1	0

ਆਓ ਕਰੀਏ

1. ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੇ ਸਵਾਲਾਂ ਨੂੰ ਹੱਲ ਕਰੋ :

	5	7	0
–		7	0

	2	4	0
–		3	0

	4	4	5
–		3	4

	8	5	7
–	2	2	3

	9	4	2
–	5	4	0

	4	7	5
–		3	2

2. ਅੰਤਰ ਪਤਾ ਕਰੋ :

(i) 688 ਅਤੇ 243

–			

(ii) 375 ਅਤੇ 140

–			

(iii) 482 ਅਤੇ 212

–			

3. ਕਿਸੇ ਇੱਕ ਸੰਖਿਆ ਨੂੰ 100–100 ਵਿੱਚ ਤੋੜ ਕੇ ਘਟਾਓ ਕਰੋ :–

700 - 500

880- 400

360 - 200

ਸਥਾਨਕ ਮੁੱਲ ਨਾਲ ਘਟਾਓ :–

650 - 300

435 - 200

350 - 100

ਅੰਤਰ ਦੱਸੋ :–

	5	3	2
–	3	0	0

	4	0	0
–	3	0	0

	6	1	8
–	4	0	0

ਜੋੜ ਦੇ ਗੁਣ

1. ਕਿਸੇ ਸੰਖਿਆ ਵਿੱਚ 1 ਜੋੜਨ 'ਤੇ ਅਗਲੀ ਸੰਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

   400 + 1 = 401   375 + 1 = 376

2. ਕਿਸੇ ਸੰਖਿਆ ਵਿੱਚ 0 ਜੋੜਨ 'ਤੇ ਜੋੜਫਲ ਓਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

   136 + 0 = 136   256 + 0 = 256

3. ਜਮ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਰਕਮਾਂ ਦੀ ਤਰਤੀਬ ਬਦਲਣ 'ਤੇ ਜੋੜਫਲ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਫ਼ਰਕ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ।

   375 + 64 = 64 + 375   200 + 300 = 300 + 200

ਘਟਾਓ ਦੇ ਗੁਣ

1. ਕਿਸੇ ਸੰਖਿਆ ਵਿਚੋਂ 1 ਘਟਾਉਣ 'ਤੇ ਪਿਛਲੀ ਸੰਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

   847 – 1 = 846   736 – 1 = 735

2. ਕਿਸੇ ਸੰਖਿਆ ਵਿੱਚੋਂ 0 ਘਟਾਉਣ 'ਤੇ ਕੋਈ ਫ਼ਰਕ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।

   125 – 0 = 125   147 – 0 = 147

3. ਸੰਖਿਆ ਵਿੱਚੋਂ ਓਹੀਂ ਸੰਖਿਆ ਘਟਾਉਣ 'ਤੇ 0 ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

   375 – 375 = 0   215 – 215 = 0

ਆਓ ਕਰੀਏ

1. ਖਾਲੀ ਥਾਵਾਂ ਭਰੋ :

(i) 310 + 25 = ____ + 310

(ii) 0 + ____ = 475

(iii) ____ + 1 = 918

(iv) 347 – ____ = 346

2. ਠੀਕ ਉੱਤਰ ’ਤੇ ✓ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਲਗਾਓ :-

(i) 425 + 25 = 400 ☐

(ii) 310 + 0 = 310 ☐

(iii) 743 + 1 = 744 ☐

(vi) 540 – 0 = 541 ☐

ਆਓ ਸਿੱਖੀਏ

ਜੋੜ ਕਰੋ :

140, 222, 320

	1	4	0
	2	2	2
+	3	2	0
	6	8	2

140 + 222 + 320 = 682

204, 220, 36

	2	0	4
	2	2	0
+		3	6
	4	6	0

204 + 220 + 36 = 460

310, 21, 410

	3	1	0
		2	1
+	4	1	0
	7	4	1

310 + 21 + 410 = 741

ਆਓ ਕਰੀਏ

ਜੋੜਫਲ ਪਤਾ ਕਰੋ :

124, 301, 232

405, 330, 42

610, 321, 203

212, 311, 615

33, 722, 227

ਸ਼ਾਬਦਿਕ ਸਵਾਲ

1. ਸੁਖਦੇਵ ਨੇ ਮੇਲੇ ਵਿੱਚੋਂ 120 ਰੁਪਏ ਦੀ ਖਿਡੌਣਾ ਕਾਰ ਅਤੇ 135 ਰੁਪਏ ਦਾ ਗੁਲਦਸਤਾ ਖਰੀਦਿਆ। ਸੁਖਦੇਵ ਨੇ ਕਿੰਨੇ ਰੁਪਏ ਖਰਚ ਕੀਤੇ ?
2. ਪੂਜਾ ਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਦੀ ਪੁਸਤਕ ਵਿੱਚ 140 ਪੰਨੇ ਹਨ ਅਤੇ ਗਣਿਤ ਦੀ ਪੁਸਤਕ ਵਿੱਚ 156 ਪੰਨੇ ਹਨ। ਦੋਵਾਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਵਿੱਚ ਕਿੰਨੇ ਪੰਨੇ ਹਨ ?
3. ਤਰਲੀਨ ਨੇ ਆਪਣੇ ਲਈ 255 ਰੁਪਏ ਦਾ ਬਸਤਾ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਭਰਾ ਲਈ 368 ਰੁਪਏ ਦੀ ਘੜੀ ਖਰੀਦੀ।ਉਸਨੇ ਕਿੰਨੇ ਰੁਪਏ ਖਰਚ ਕੀਤੇ ?
4. ਅਮਰੂਦਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਟੋਕਰੀ ਵਿੱਚ 164 ਅਮਰੂਦ ਹਨ ਅਤੇ ਦੂਸਰੀ ਟੋਕਰੀ ਵਿੱਚ 128 ਅਮਰੂਦ ਹਨ। ਦੋਵਾਂ ਟੋਕਰੀਆਂ ਵਿੱਚ ਕੁੱਲ ਕਿੰਨੇ ਅਮਰੂਦ ਹਨ ?
5. ਇੱਕ ਡੱਬੇ ਵਿੱਚ 350 ਬੰਟੇ ਹਨ।ਉਸ ਵਿੱਚੋਂ 268 ਬੰਟੇ ਕੱਢ ਲਏ।ਡੱਬੇ ਵਿੱਚ ਕਿੰਨੇ ਬੰਟੇ ਰਹਿ ਗਏ ?
6. ਇੱਕ ਕਿਸਾਨ ਕੋਲ 763 ਗਾਂਵਾਂ ਹਨ ਅਤੇ ਦੂਸਰੇ ਕਿਸਾਨ ਕੋਲ 459 ਗਾਂਵਾਂ ਹਨ। ਦੋਵਾਂ ਕੋਲ ਕਿੰਨੀਆ ਗਾਂਵਾਂ ਹਨ ?
7. ਬਾਗ਼ ਵਿੱਚ ਅੰਬ ਦੇ 215 ਦਰਖ਼ਤ ਹਨ। ਬਾਗ਼ ਵਿੱਚ ਅੰਬ ਦੇ 169 ਦਰਖ਼ਤ ਹੋਰ ਲਗਾ ਦਿੱਤੇ। ਹੁਣ ਬਾਗ਼ ਵਿੱਚ ਅੰਬਾਂ ਦੇ ਕਿੰਨੇ ਦਰਖ਼ਤ ਹੋ ਗਏ ?
8. ਇੱਕ ਸਕੂਲ ਵਿੱਚ 368 ਮੁੰਡੇ ਅਤੇ 327 ਕੁੜੀਆਂ ਹਨ।ਸਕੂਲ ਵਿੱਚ ਕੁੱਲ ਕਿੰਨੇ ਵਿੱਦਿਆਰਥੀ ਹਨ ?
9. ਤੇਜਸ ਦੀ ਗੋਲਕ ਵਿੱਚ 563 ਰੁਪਏ ਹਨ। ਉਸ ਦੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਨੇ ਉਸਨੂੰ 278 ਰੁਪਏ ਹੋਰ ਦੇ ਦਿੱਤੇ। ਤੇਜਸ ਕੋਲ ਕਿੰਨੇ ਰੁਪਏ ਹੋ ਗਏ ?
10. ਟਾਫ਼ੀਆਂ ਦੇ ਡੱਬੇ ਵਿੱਚ 375 ਟਾਫ਼ੀਆਂ ਹਨ।ਉਸ ਵਿੱਚ 167 ਟਾਫ਼ੀਆਂ ਹੋਰ ਪਾ ਦਿੱਤੀਆਂ।ਡੱਬੇ ਵਿੱਚ ਕਿੰਨੀਆਂ ਟਾਫ਼ੀਆਂ ਹੋ ਗਈਆਂ ?
11. ਪਰਨੀਤ ਕੋਲ 680 ਰੁਪਏ ਹਨ।ਉਸਨੇ 575 ਰੁਪਏ ਦਾ ਬਸਤਾ ਖਰੀਦ ਲਿਆ।ਉਸ ਕੋਲ ਕਿੰਨੇ ਰੁਪਏ ਰਹਿ ਗਏ ?
12. ਸੁਖਦੇਵ ਦਾ ਸਕੂਲ ਉਸਦੇ ਘਰ ਤੋਂ 824 ਕਦਮਾਂ ਦੀ ਦੂਰੀ 'ਤੇ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ 379 ਕਦਮ ਤੁਰ ਲਏ। ਸਕੂਲ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਣ ਲਈ ਉਸਨੂੰ ਕਿੰਨੇ ਕਦਮ ਹੋਰ ਤੁਰਨਾ ਪਵੇਗਾ ?

ਵਰਕਸ਼ੀਟ

1. ਖਾਲੀ ਥਾਵਾਂ ਭਰੋ :–

(i) 62 + 0 = ____ (ii) 115 + 1 = ____ (iii) ____ + 0 = 348

(iv) 518 + ____ = 519 (v) 410 + 35 = ____ + 410

2. ਠੀਕ ਉੱਤਰ 'ਤੇ ✓ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਲਗਾਓ :–

(i) 45 + 30 = 75 ☐ 65 ☐ 85 ☐

(ii) 82 – 32 = 40 ☐ 50 ☐ 60 ☐

(iii) 90 – 50 = 40 ☐ 60 ☐ 30 ☐

3. ਜੋੜ ਕਰੋ :–

4 ਸੈਂਕੜੇ + 2 ਦਹਾਈਆਂ + 3 ਇਕਾਈਆਂ ਅਤੇ 3 ਸੈਂਕੜੇ + 2 ਇਕਾਈਆਂ

4. ਸੰਖਿਆ ਤੋੜ ਕੇ ਜੋੜ ਪਤਾ ਕਰੋ :–

(i) 55 + 42 (ii) 416 + 110

5. ਸੰਖਿਆ ਤੋੜ ਕੇ ਘਟਾਓ ਕਰੋ :–

(i) 78 – 20 (ii) 525 – 225

6. ਜੋੜ ਜਾਂ ਘਟਾਓ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਲਗਾਓ :–

(i) 400 .... 200 = 600 (ii) 700 .... 300 = 400

(iii) 210 .... 210 = 0 (iv) 515 .... 1 = 514

7. ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਾ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨਗਰ ਤੋਂ 295 ਯਾਤਰੀ ਰੇਲਗੱਡੀ ਵਿੱਚ ਬੈਠੇ। ਮੋਰਿੰਡਾ ਸਟੇਸ਼ਨ ਤੋਂ 190 ਯਾਤਰੀ ਹੋਰ ਬੈਠ ਗਏ। ਹੁਣ ਰੇਲਗੱਡੀ ਵਿੱਚ ਕਿੰਨੇ ਯਾਤਰੀ ਹੋ ਗਏ ?

8. ਫਤਿਹਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ 'ਤੇ 485 ਯਾਤਰੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ 210 ਯਾਤਰੀ ਰੇਲਗੱਡੀ ਤੋਂ ਹੇਠਾਂ ਉੱਤਰ ਗਏ। ਹੁਣ ਰੇਲਗੱਡੀ ਵਿੱਚ ਕਿੰਨੇ ਯਾਤਰੀ ਰਹਿ ਗਏ ?

ਯਾਦ ਰੱਖਣ ਯੋਗ ਗੱਲਾਂ

- ਕਿਸੇ ਵੀ ਸੰਖਿਆ ਵਿੱਚ 0 ਜੋੜਨ ਜਾਂ ਘਟਾਉਣ ਨਾਲ ਕੋਈ ਫ਼ਰਕ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ।
- ਘਟਾਓ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਛੋਟੀ ਵੱਡੀ ਸੰਖਿਆ ਦੀ ਤੁਲਨਾ ਜ਼ਰੂਰ ਕਰੋ।

ਅਸੀਂ ਜੋ ਸਿੱਖਿਆ

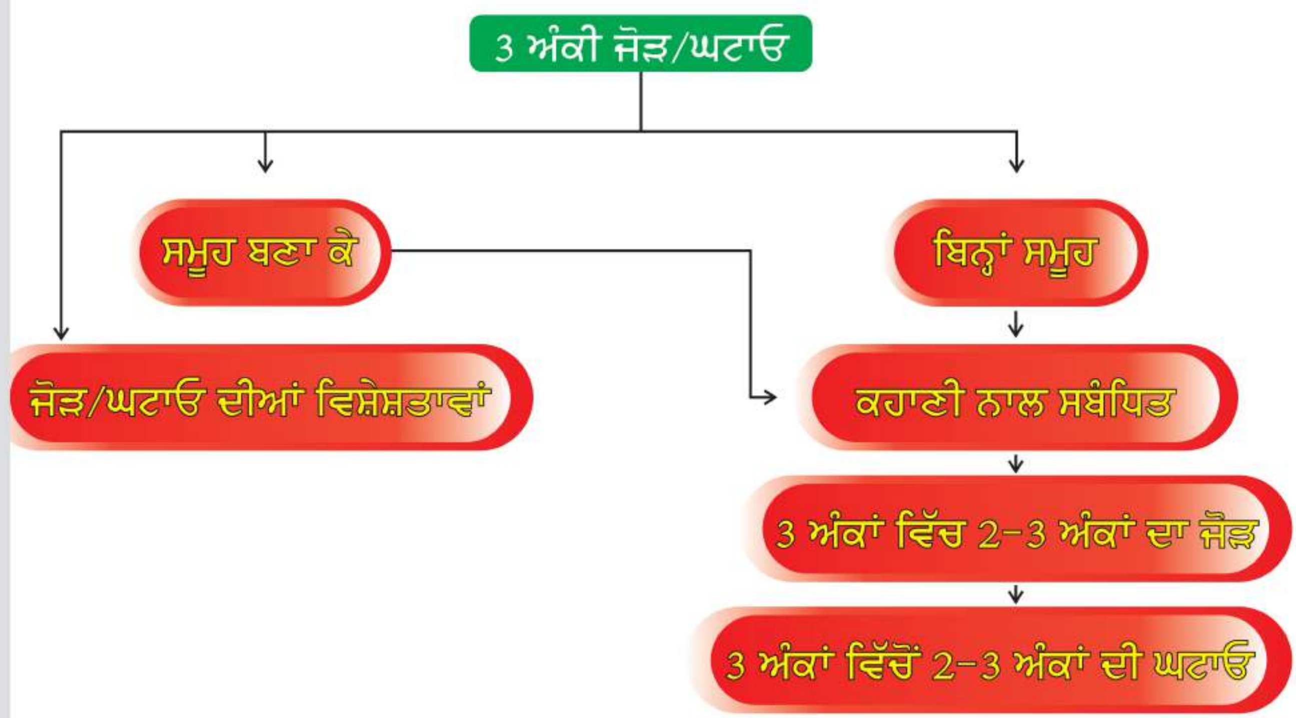

3 ਗੁਣਾ

ਉਦੇਸ਼

- ਖੇਡ–ਖੇਡ ਵਿੱਚ ਅੰਤਰਾਲ ਗਿਣਤੀ ਕਰਨਾ।
- ਵਾਰ–ਵਾਰ ਜੋੜ ਨੂੰ ਗੁਣਾ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਬਦਲਣ ਦੀ ਸਮਝ ਵਿਕਸਿਤ ਕਰਨਾ।
- ਸਮੂਹਾਂ ਤੋਂ ਗੁਣਾ ਵੱਲ ।
- 2, 3, 5, 10 ਦੇ ਪਹਾੜੇ ਦੀ ਸਮਝ ਵਿਕਸਿਤ ਕਰਨਾ।
- ਇੱਕ ਅੰਕੀ, ਦੋ ਅੰਕੀ ਸੰਖਿਆਵਾਂ ਦੀ ਗੁਣਾ ਇੱਕ ਅੰਕੀ, ਦੋ ਅੰਕੀ ਸੰਖਿਆਵਾਂ ਨਾਲ ਸੰਖਿਆਵਾਂ ਤੋੜ ਕੇ ਗੁਣਾ ਦੀ ਸਮਝ ਵਿਕਸਿਤ ਕਰਨਾ।
- ਤਿੰਨ ਅੰਕੀ ਸੰਖਿਆਵਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਅੰਕੀ ਸੰਖਿਆ ਨਾਲ ਗੁਣਾ ।

ਕੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਯਾਦ ਹੈ ?

ਖਾਲੀ ਥਾਵਾਂ ਭਰੋ :–

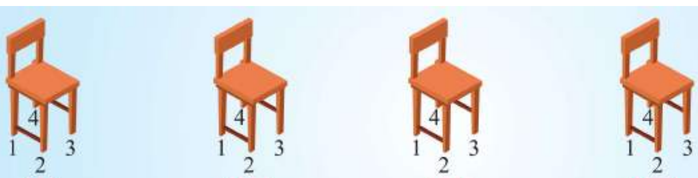

4 + 4 + 4 + 4 .... ਵਾਰ ....

☐ + ☐ + ☐ .... ਵਾਰ ....

ਅਵਨੀਤ ਸਿੰਘ ਕੋਲ ਤਿੰਨ ਖਿਡੌਣਾ ਕਾਰਾਂ ਹਨ ।ਇੱਕ ਕਾਰ ਦੇ 4 ਪਹੀਏ ਹਨ ।ਸਾਰੀਆਂ ਕਾਰਾਂ ਦੇ ਕਿੰਨੇ ਪਹੀਏ ਹੋਣਗੇ ?

$4 + 4 + 4 = \bigcirc$

ਜੇਕਰ ਜਮਾਤ ਵਿੱਚ 6 ਬੱਚੇ ਹਨ ਅਤੇ ਹਰੇਕ ਬੱਚੇ ਕੋਲ 5 ਪੈਨਸਿਲਾਂ ਹਨ ਤਾਂ ਦੱਸੋ ਸਾਰੇ ਬੱਚਿਆਂ ਕੋਲ ਕਿੰਨੀਆਂ ਪੈਨਸਿਲਾਂ ਹੋਣਗੀਆਂ ?

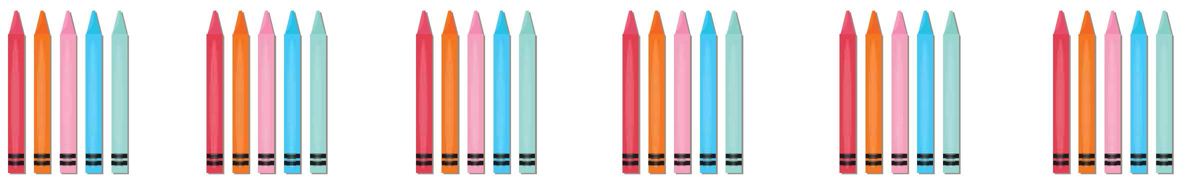

$\square + \square + \square + \square + \square = \bigcirc$

ਵਾਰ-ਵਾਰ ਜੋੜਨ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨੂੰ ਗੁਣਾ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਲਿਖੋ :-

2 + 2 + 2 + 2 + 2	5 × 2
3 + 3 + 3	__ × 3
4 + 4 + 4 + 4	__ × __
5 + 5 + 5 + 5 + 5 + 5	__ × __
6 + 6 + 6 + 6 + 6	__ × __
7 + 7 + 7 + 7 + 7 + 7	__ × __
8 + 8 + 8 + 8	__ × __
9 + 9 + 9 + 9 + 9 + 9 + 9	__ × __
8 + 8 + 8 + 8 + 8 + 8	__ × __
7 + 7 + 7 + 7 + 7	__ × __

ਗੁਣਾ ਨੂੰ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਜੋੜਨ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਲਿਖੋ :-

$2 \times 8 = 16$	
$3 \times 7 = 21$	
$5 \times 5 = 25$	
$4 \times 6 = 24$	
$7 \times 2 = 14$	
$9 \times 5 = 45$	

ਗਤੀਵਿਧੀ

ਅਧਿਆਪਕ ਸੰਕੇਤ :

- ਵੱਖ-ਵੱਖ ਅੰਕਾਂ ਦੀ ਛਲਾਂਗ ਨਾਲ ਅੰਤਰਾਲ ਗਿਣਤੀ ਯਾਦ ਕਰਵਾਉਣਾ।

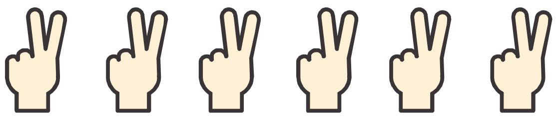

2 + 2 + 2 + 2 + 2 + 2

ਇੱਕ ਹੀ ਅੰਕ ਨੂੰ ਵਾਰ-ਵਾਰ, ਜੋੜਨ ਨੂੰ ਗੁਣਾ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਦਰਸਾ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ।

ਗੁਣਾ ਦਾ ਚਿੰਨ੍ਹ '×'

$= 6 \times 2 = 12$

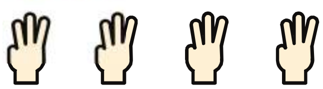

$3 + 3 + 3 + 3 = 4 \times 3 = 12$

$4 + 4 + 4 + 4 + 4 = 5 \times 4 = 20$

$5 + 5 + 5 + 5 + 5 + 5 + 5 = 7 \times 5 = 35$

ਅਧਿਆਪਕ ਸੰਕੇਤ :

- ਹੱਥ ਦੀਆਂ 10 ਉਂਗਲਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨਾਲ ਪਹਾੜਿਆਂ ਦੀ ਸਮਝ ਪੈਦਾ ਕਰਨਾ।
- ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸਥੂਲ ਵਸਤਾਂ (ਪੈਨਸਿਲਾਂ, ਪੈੱਨਾਂ, ਤੀਲੀਆਂ) ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨਾਲ ਸਮਝ ਬਣਾਉਣਾ।

ਆਓ ਕਰੀਏ

ਅੰਤਰਾਲ ਗਿਣਤੀ

8 ਵਾਰ 2 ਦੀ ਛਲਾਂਗ

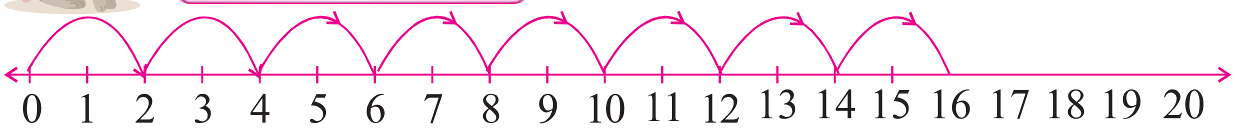

2, 4, 6, 8, 10, 12, 14, [16]

4 ਵਾਰ 3 ਦੀ ਛਲਾਂਗ

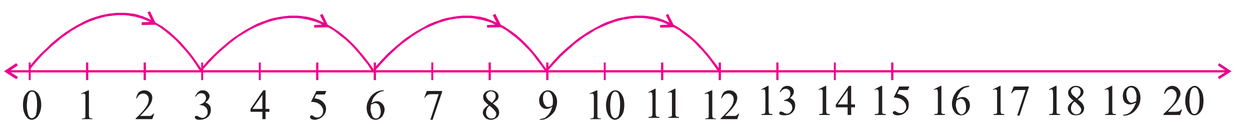

3, 6, 9, [12]

5 ਵਾਰ 4 ਦੀ ਛਲਾਂਗ

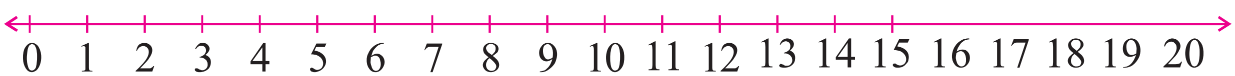

4 ਵਾਰ 5 ਦੀ ਛਲਾਂਗ

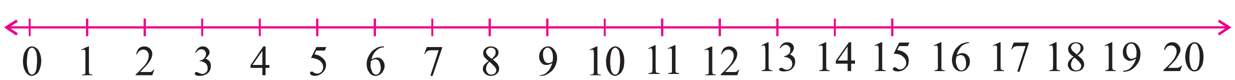

ਆਓ ਸਿੱਖੀਏ

2 ਨਾਲ ਗੁਣਾ

2 — 1 ਵਾਰ 2 = $1 \times 2 = 2$

2 + 2 — 2 ਵਾਰ 2 = $2 \times 2 = 4$

2 + 2 + 2 — 3 ਵਾਰ 2 = ______

2 + 2 + 2 + 2 — 4 ਵਾਰ 2 = ______

2 + 2 + 2 + 2 + 2 — 5 ਵਾਰ 2 = ______

2 + 2 + 2 + 2 + 2 + 2 — 6 ਵਾਰ 2 = ______

2 + 2 + 2 + 2 + 2 + 2 + 2 — 7 ਵਾਰ 2 = ______

2 + 2 + 2 + 2 + 2 + 2 + 2 + 2 — 8 ਵਾਰ 2 = ______

2 + 2 + 2 + 2 + 2 + 2 + 2 + 2 + 2 — 9 ਵਾਰ 2 = ______

2 + 2 + 2 + 2 + 2 + 2 + 2 + 2 + 2 + 2 — 10 ਵਾਰ 2 = ______

ਅਸੀਂ ਪਹਾੜਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੀ ਲਿਖ ਸਕਦੇ ਹਾਂ

$2 \times 1 = 2$	$2 \times 6 = 12$
$2 \times 2 = 4$	$2 \times 7 = 14$
$2 \times 3 = 6$	$2 \times 8 = 16$
$2 \times 4 = 8$	$2 \times 9 = 18$
$2 \times 5 = 10$	$2 \times 10 = 20$

3 ਨਾਲ ਗੁਣਾ

3 — 1 ਵਾਰ 3 = 1 × 3 = 3

3 + 3 — 2 ਵਾਰ 3 = ______

3 + 3 + 3 — 3 ਵਾਰ 3 = ______

3 + 3 + 3 + 3 — 4 ਵਾਰ 3 = ______

3 + 3 + 3 + 3 + 3 — 5 ਵਾਰ 3 = ______

3 + 3 + 3 + 3 + 3 + 3 — 6 ਵਾਰ 3 = ______

3 + 3 + 3 + 3 + 3 + 3 + 3 — 7 ਵਾਰ 3 = ______

3 + 3 + 3 + 3 + 3 + 3 + 3 + 3 — 8 ਵਾਰ 3 = ______

3 + 3 + 3 + 3 + 3 + 3 + 3 + 3 + 3 — 9 ਵਾਰ 3 = ______

3 + 3 + 3 + 3 + 3 + 3 + 3 + 3 + 3 + 3 — 10 ਵਾਰ 3 = ______

3 ਦਾ ਪਹਾੜਾ ਅਸੀਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੀ ਲਿਖ ਸਕਦੇ ਹਾਂ

3 × 1 = 3	3 × 6 = 18
3 × 2 = 6	3 × 7 = 21
3 × 3 = 9	3 × 8 = 24
3 × 4 = 12	3 × 9 = 27
3 × 5 = 15	3 × 10 = 30

4 ਨਾਲ ਗੁਣਾ

4 — 1 ਵਾਰ 4 = 1 × 4 = 4

4 + 4 — 2 ਵਾਰ 4 = ☐

4 + 4 + 4 — 3 ਵਾਰ 4 = ☐

4 + 4 + 4 + 4 — 4 ਵਾਰ 4 = ☐

4 + 4 + 4 + 4 + 4 — 5 ਵਾਰ 4 = ☐

4 + 4 + 4 + 4 + 4 + 4 — 6 ਵਾਰ 4 = ☐

4 + 4 + 4 + 4 + 4 + 4 + 4 — 7 ਵਾਰ 4 = ☐

4 + 4 + 4 + 4 + 4 + 4 + 4 + 4 — 8 ਵਾਰ 4 = ☐

4 + 4 + 4 + 4 + 4 + 4 + 4 + 4 + 4 — 9 ਵਾਰ 4 = ☐

4 + 4 + 4 + 4 + 4 + 4 + 4 + 4 + 4 + 4 — 10 ਵਾਰ 4 = ☐

4 × 1 = 4	4 × 6 = 24
4 × 2 = 8	4 × 7 = 28
4 × 3 = 12	4 × 8 = 32
4 × 4 = 16	4 × 9 = 36
4 × 5 = 20	4 × 10 = 40